

Doeltreffendheid en doelmatigheid instrumenten bedrijvenbeleid¹: Een overzicht op basis van de meest recente evaluaties

Inhoudsopgave

- 1: *Aanleiding en context*
- 2: *Focus, reikwijdte en beleidstheorie van de financiële instrumenten bedrijvenbeleid*
 - Innovatie en maatschappelijke vooruitgang
 - Innovatie vereist een systeembenadering en meer dan R&D
- 3: *Theoretische legitimatie van bedrijvenbeleid*
- 4: *Doeltreffendheid en doelmatigheid gemeten: een overzicht en synthese*
 - Doeltreffendheid
 - Doelmatigheid
 - Beleidsmix: doelstellingen en realisaties Bedrijvenbeleid
 - Lessen voor de toekomst

Figuren:

- 1: Beleidsperspectief en het Nederlandse innovatiesysteem
- 2a: Rijks brede budgetten Beleid Innovatie Samenleving 2021
- 2b: EZK-bijdrage aan Rijks brede innovatiebeleid 2021
- 3: Uitkomsten doeltreffend en doelmatigheid naar positie op de effectladder

Box 1: Het maatschappelijk rendement van R&D-stimulering

Appendices:

- 1: Overzichtstabel beleidsevaluaties
- 2: Ambities & realisaties Bedrijvenbeleid
- 3: Fiches beleidsevaluaties Bedrijvenbeleid
- 4: Second opinion & externe validering

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 27 januari 2020

¹ Het uitgevoerde onderzoek is onderworpen aan een externe toetsing en validering. Deze "second opinion" is uitgevoerd door Prof. Dr. Carl Koopmans, Hoogleraar Beleidsevaluatie van de Vrije Universiteit van Amsterdam. Zijn verslag is opgenomen als bijlage 4 van deze beleidsdoorlichting en is geschreven op persoonlijke titel. Daarnaast is de beleidsdoorlichting besproken in de Beleid Evaluatie Commissie (BEC) van de ministeries van EZK en LNV.

1: Aanleiding en context

Deze notitie geeft de feiten en cijfers over de doeltreffendheid en doelmatigheid van de financiële interventies van het bedrijvenbeleid van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) zoals opgenomen in de artikelen 2 (“Bedrijvenbeleid: innovatie en ondernemerschap voor duurzame welvaarts groei”) en 3 (“Toekomstfonds”) van de EZK-begroting. De afgelopen jaren zijn de instrumenten van deze begrotingen geëvalueerd, waarbij EZK zo veel als mogelijk gebruik heeft gemaakt van de evaluatiestandaard zoals ontwikkeld door de Commissie Theeuwes.² De bij deze notitie gevoegde bijlagen 1 en 3 geven een gedetailleerd overzicht van de uitkomsten van de meest recente instrumentevaluaties. De notitie bouwt voort op en actualiseert de inzichten van de laatste integrale beleidsdoorlichting van het bedrijvenbeleid, die in 2015 aan de TK is aangeboden.³

Het hier besproken beleidsinstrumentarium omvat de financiële interventies van het zogenoemde bedrijvenbeleid van EZK ter stimulering van een sterk innovatievermogen en een excellent ondernemersklimaat van de Nederlandse economie. Met het bedrijvenbeleid beoogt EZK dat bedrijven kunnen floreren en hun bijdrage kunnen leveren aan de brede welvaart van onze samenleving. Een deel van dit beleid, met name de instrumenten die zich direct richten op het stimuleren van innovatieve bedrijvigheid en op publiek-private onderzoekssamenwerking, is te beschouwen als een onderdeel van - en als de EZK-bijdrage aan - het Rijksbrede innovatiebeleid gericht op de innovatieve samenleving, zoals opgenomen in de taakopdracht en grondslag van de BHM-werkgroep “Innovatieve Samenleving”. Deze notitie schetst ook de positie van de instrumenten in het Nederlandse innovatiesysteem.

Het overzicht van de financiële instrumenten van het bedrijvenbeleid, en ook de beoordeling van de doelmatigheid en doeltreffend daarvan, zijn gebaseerd op afzonderlijke instrumentevaluaties die in de periode 2014-2019 zijn uitgevoerd.⁴ Echter, elk afzonderlijk beleidsinstrument vormt slechts één van de bouwstenen van een samenhangende beleidstheorie en een daarop gebaseerde beleidsmix en -aanpak gericht op de verbeterde werking van het Nederlandse innovatiesysteem. Dat wordt in deze notitie ook verder toegelicht en beschreven.

Bij de laatste beleidsdoorlichting van het bedrijvenbeleid werd vastgesteld dat het bedrijvenbeleid onder de kabinetten Rutte 1 en 2 een verandering heeft doorgemaakt van primair *marktgericht* (wegnemen van *generieke* marktimperfecties, zoals maatschappelijk ongewenste onderinvesteringen in R&D) naar ook *systeemgericht* (wegnemen van *specifieke* belemmeringen in de werking van het innovatiesysteem, zoals samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen). Onlangs heeft het kabinet Rutte 3 een volgende stap gezet bij de vernieuwing van het Rijksbrede innovatiebeleid, waarbij nu ook aandacht is voor maatschappelijke transitie. De grote maatschappelijke uitdagingen en transitie van deze tijd (zoals de digitalisering, de energietransitie en de missies van kabinet Rutte 3 op tal van maatschappelijke terreinen) moeten meer gaan profiteren van het innovatiebeleid. Maatschappelijke missies, zoals die bijvoorbeeld voortkomen uit de energietransitie, de zorg en veiligheid, vergen naast technologische innovaties veelal ook fundamentele systeem- en gedragsveranderingen (*transitiegericht*). Met het recentelijk gestarte missie gedreven innovatiebeleid heeft het Kabinet Rutte 3 daarmee een eerste begin gemaakt.

2: Focus, reikwijdte en beleidstheorie van de financiële instrumenten bedrijvenbeleid

Welke positie nemen de in bijlage 1 opgenomen EZK-beleidsinstrumenten in het Rijks brede innovatiebeleid, zowel budgettair als voor wat betreft de focus op onderdelen van het Nederlandse innovatiesysteem?

En wat is de beleidstheorie van het bedrijvenbeleid waar deze instrumenten deel van uitmaken?

² Theeuwes, J. (2012) Durf te meten: eindrapport Expertwerkgroep Effectmeting.

³ [TK 30991 nr. 23](#)

⁴ Voor 2019 betreft het de afgeronde evaluaties tot en met oktober.

Innovatie en maatschappelijke vooruitgang

Innovatie is van groot belang voor het welzijn en de welvaart van alle Nederlanders. Innovatie kan oplossingen aandragen voor de grote maatschappelijke vraagstukken zoals voedselkwaliteit, zorg, de energietransitie en de bescherming tegen criminaliteit en terrorisme. Het is ook cruciaal voor de verhoging van de arbeidsproductiviteit en het verdienvermogen om deze uitdagingen en transities te kunnen bekostigen.⁵

Uit een meta-analyse uit 2015 blijkt dat 10% meer privaat R&D-kapitaal leidt tot een hogere productiviteit van 0,58% en dat elke euro extra private R&D-investeringen op lange termijn €4,6 aan extra toegevoegde waarde creëert.⁶ Erken & Groenewegen (2019) komen recentelijk tot soortgelijke bevindingen.⁷ Een overheid die er in slaagt effectief additionele private R&D-investeringen en daarop gebaseerde innovatie uit te lokken verhoogt in theorie dus het verdienvermogen van een land. Door die innovaties mede te richten op en te benutten voor de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen van deze tijd wordt het maatschappelijke rendement van investeringen in R&D en innovatie nog verder vergroot.

Het investeren in kennis, onderzoek & ontwikkeling kent twee gezichten⁸: (1) de grenzen van de technologische mogelijkheden worden ermee verlegd (doorbraakinnovaties verleggen de technologiegrens), waardoor op termijn in potentie veel innovatieve toepassingen kunnen worden gerealiseerd; en (2) het creëert mogelijkheden om reeds bestaande en elders ontwikkelde kennis en technologie goed te kunnen absorberen en te kunnen benutten voor nieuwe toepassingen (het "absorptievermogen" en kennisdiffusie). Zowel het toepassen van bestaande kennis, bijvoorbeeld voor innovaties op tal van maatschappelijke domeinen (op de korte termijn), als het verleggen van de technologische grenzen (voor de langere termijn) essentieel voor het innovatie- en verdienvermogen en ook voor de maatschappelijke vooruitgang is; ze zijn niet los van elkaar te zien en ze versterken elkaar.⁹

Innovatie vereist een systeembenadering en meer dan R&D.

Om te zorgen dat onderzoek en toepassingen van technologieën ook naar de markt wordt gebracht en succesvol wordt opgeschaald, is een goed werkend innovatiesysteem nodig. Succesvolle innovatie vereist een ondernemende economie waarin ondernemers starten, groeien en stoppen.¹⁰ Hierbij is er een wisselwerking tussen technologische innovatie en niet-technologise innovatie (zoals organisatie, nieuwe samenwerkingsverbanden, open innovatie, nieuwe verdienmodellen en nieuwe logistieke en marketingconcepten). Een goed werkend ecosysteem vereist naast ondernemerschap en hoogwaardig en responsief onderzoek ook een goed opgeleide beroepsbevolking, voldoende beschikbaarheid van kapitaal, sterke netwerken, toegang tot (internationale) markten en een overheid die de juiste randvoorwaarden stelt.¹¹

Concreet zijn hierbij de volgende elementen van belang:

- hoogwaardig onderzoek en sterke netwerken binnen en tussen kennisinstellingen, het bedrijfsleven en de overheid;
- ondernemers die een bedrijf starten met de ambitie om te groeien en een ondernemende houding onder werknemers;
- goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt en een leven lang leren: voor een beroepsbevolking met de juiste vaardigheden;
- financiering voor bedrijven om te investeren en te groeien;
- toegang tot nationale, Europese en internationale markten voor de innovatieve bedrijven, en een overheid die zelf innovaties inkoop;

⁵ Zie de gepubliceerde essays in 2019 op *MeJustice* in het kader van het economendebat "Innovatie, economie en welvaartsgroei".

⁶ C. Koopmans, P. Donselaar (2015), Een meta-analyse van het effect van R&D op productiviteit, *ESB*, 10 september 2015.

⁷ H. Erken & J. Groeneweg (2019), 50 miljard euro investeren in onderwijs & innovatie verdubbelt economische groei. In: *MeJustice*.

⁸ W.M. Cohen et al. (1989), 'Innovation and learning: the two faces of R&D', *The Economic Journal*, 99(397), 569-596.

⁹ B. van Ark (2019), Structuurversterking in Nederland moet groei daling afremmen. In: *MeJustice*.

¹⁰ David Audretsch & Roy Thurik (2004), A Model of the Entrepreneurial Economy.

¹¹ D. Isenberg (2011). The Entrepreneurship Ecosystem Strategy as a New Paradigm for Economic Policy: Principles for Cultivating Entrepreneurship. The Babson Entrepreneurship Ecosystem Project; E. Stam (2014), The Dutch Entrepreneurial Ecosystem, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2473475>; AWTI, (2014), Brilljante bedrijven, effectieve ecosystemen voor ambitieuze ondernemers.

- een overheid die durft te kiezen, innovatie stimuleert, ruimte maakt voor vernieuwing en innovatie en tegelijkertijd ook heldere kaders en grenzen stelt.

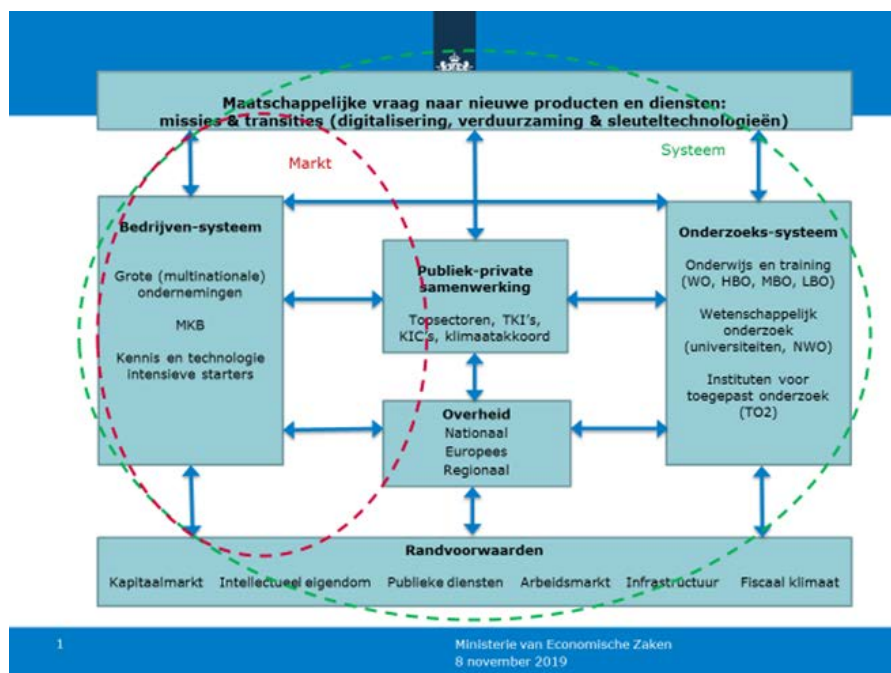
Het bedrijvenbeleid is dus meer dan innovatiestimulering en innovatie is meer dan alleen technologische R&D. Uit onderzoek en de praktijk blijkt immers dat succesvol innoveren meer vereist dan louter nieuwe technologie; naast nieuwe technologie(toepassingen) is meestal tegelijkertijd ook vernieuwing nodig in organisatie, logistiek, marketing, "design", verdienmodellen, managementkwaliteit, training en dergelijke (samen met R&D in de literatuur aangeduid als "intangible assets" of "immateriële kennisinvesteringen").¹² De OESO heeft laten zien dat dergelijke niet-technologische investeringen substantieel bijdragen aan meer innovatie en hogere productiviteitswinsten; ze zijn vaak doorslaggevend bij het economisch welslagen van innovaties met een succesvolle marktintroductie. Deze combinatie van technologische en niet-technologische R&D is volgens de OESO ook steeds belangrijker geworden.

3: Theoretische legitimatie van bedrijvenbeleid

Waarom bemoeit de overheid zich met het bevorderen van innovatie en ondernemerschap?

In het innovatie- en ondernemerschapsbeleid wordt het *marktperspectief* (met nadruk op onvolkomenheden in de marktwerking en het overheidsgedrag) gecombineerd met een meer systeemtheoretische benadering (het *systeemperspectief*, met nadruk op onvolkomenheden in de werking van innovatiesystemen). Grofweg ontleent het generieke bedrijfsgerichte deel van het innovatiebeleid de legitimatie aan het marktperspectief (zoals bij de fiscale stimulering en op de kapitaalmarkt), terwijl het systeemperspectief een onderbouwing biedt voor de werkwijze en interventies bij publiek-private samenwerking. Figuur 1 geeft een illustratie van de verschillen in reikwijdte en perspectief van de beide benaderingen.

Figuur 1: Beleidsperspectief en het Nederlandse innovatiesysteem

¹² Zie de studies van de OESO over het belang van kenniskapitaal: <http://www.oecd.org/science/inno/newsourcesofgrowthknowledge-basedcapital.htm>. Zie ook: Volberda, H.W., Commandeur, H., Van Den Bosch, F.A.J., Heij, K. (2013), Sociale innovatie als aanjager van productiviteit en concurrentiekracht, in: *M&O: Tijdschrift voor Management en Organisatie*, 67, pp. 5 – 34; Volberda, H.W., Van Den Bosch, F.A.J., Heij, C.V. (2013), Management innovation: management as fertile ground for innovation, in: *European Management Review*, 10, pp. 1-15; Volberda, H.W., Van Den Bosch, F.A.J., Mihalache, O.R. (2014), Advancing Management Innovation: Synthesizing Processes, Levels of Analysis, and Change Agents, in: *Organization Studies*, 35, pp. 1245 – 1264. Zie ook: H. Volberda & K. Heij (2019), Moet Nederland alles inzetten op sleuteltechnologieën?, *MeJustice*, en ook: H. Garretsen (2019), Een pleidooi voor indirect innovatiebeleid, *MeJustice*.

In het *marktperspectief* staat de individuele onderneming en haar bedrijfsomgeving centraal (bedrijvensysteem en ondernemersklimaat) en ligt de nadruk meer op het wegnemen van onvolkomenheden in de marktwerking (de rode cirkel in figuur 1). Overheidsbeleid wordt daar gelegitimeerd door het bestaan van marktperfecties, zoals positieve externe (kennis)effecten (bijvoorbeeld bij R&D-stimulering), het voorkomen van negatieve externe effecten (bijvoorbeeld milieuschade door winning van duurzame grondstoffen en opwekking van energie), informatieasymmetrie (op de kapitaalmarkt), coördinatiegebreken (bij R&D-samenwerking) en publieke goederen (milieukwaliteit). Het bestaan van marktperfecties leidt tot onder-investeringen in R&D (zie box) en daarmee tot minder welvaart omdat de veel hogere maatschappelijke baten niet kunnen worden geïncasseerd. Dat is bijvoorbeeld het geval als er “kennisspillers” bestaan, maar ook als er door informatieasymmetrie op de kapitaalmarkt door bedrijven te weinig in R&D wordt geïnvesteerd. De maatschappelijke baten die blijven liggen door het bestaan van marktperfecties zijn een belangrijke reden voor generiek beleid op dit terrein.

Box 1 Het maatschappelijk rendement van R&D

Uit empirisch onderzoek blijkt dat het maatschappelijk rendement van R&D twee à drie keer zo hoog ligt als het private rendement.

- Hall et al. (2009)^a stellen in een overzichtartikel vast dat het private rendement in R&D geschat wordt op 25%, terwijl het maatschappelijke rendement zo'n twee à drie keer hoger ligt.
- Bloom et al. (2013)^b vinden soortgelijke uitkomsten: “Gross social returns to R&D are at least twice as high as the private returns (...) we calculate that the social rate of return is much larger than the private return. At the aggregate level, this implies under-investment in R&D, with the socially optimal level being between two and three times as high as the privately optimal level of R&D.”
- Op basis van Lucking, Bloom en Van Reenen (2019)^c komt het CPB tot soortgelijke inzichten: “Spillovers van R&D-investeringen ontstaan als deze R&D-investeringen waarde creëren voor derde partijen, terwijl het bedrijf dat de investeringen doet, zich die waarde niet kan toe-eigenen. Dit leidt ertoe dat bedrijven maatschappelijk gezien te weinig prikkels hebben om te investeren in R&D en dat er vanuit maatschappelijk perspectief te weinig in R&D wordt geïnvesteerd. Dit externe effect is een argument voor overheidsingrijpen. Subsidies op R&D kunnen geschikt zijn als deze op een doelmatige wijze R&D-investeringen vergroten” (CPB, Digitalisering R&D, CPB Policy Brief, 2018/13).

^a Bronwyn H. Hall & Jacques Mairesse & Pierre Mohen (2009). Measuring the Returns to R&D, NBER Working Papers 15622, National Bureau of Economic Research, Inc.

^b Bloom, Nick, Schankerman, Mark and Van Reenen, John (2013), Identifying technology spillovers and product market rivalry. *Econometrica*, 81 (4). pp. 1347-1393. ISSN 0012-9682.

^c Lucking, Brian and Bloom, Nicholas and Van Reenen, John (2018), Have R&D Spillovers Changed? NBER Working Paper No. w24622. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3182249>.

Het *systeemperspectief* heeft een bredere kijk op innovatie(beleid) omdat het, naast de rol die bedrijven spelen bij innovatie, ook de rollen die kennisinstellingen (onderwijs, universiteiten, NWO, instituten voor Toegepast Onderzoek (TO2) en campussen) en overheden spelen in een goed werkend innovatiesysteem een plaats geven (figuur 1). Niet alleen de ondernemer en zijn omgeving staan centraal, maar ook de interactie en publiek-private samenwerking tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheden in het relevante innovatienetwerk (innovatiesysteem). De nadruk in de motivatie van overheidsbeleid ligt dan veel meer op het wegnemen van onvolkomenheden in de werking van het innovatiesysteem. Zo kan er sprake zijn van infrastructureel falen (ontbreken van technologische of wetenschappelijke infrastructuur), institutioneel falen (ontbrekende of inadequate instituties), te weinig of te veel interactie, ontbrekende competenties (kleine bedrijven hebben bijvoorbeeld te weinig vaardigheden en/of middelen om zich aan te passen aan nieuwe technologieën) of onvolkomen overheidshandelen. Partijen (inclusief de overheid) kunnen ook “gevangen” zitten in goed werkende, maar ouderwetse routines, dominante kennisystemen, technologische trajecten en verouderde verdienmodellen (“lock-in”), waardoor de totstandkoming van en de overschakeling naar radicaal nieuwe toepassingen, combinaties en doorbraakinnovaties wordt belemmerd. Dat is vooral het geval als

doorbraakinnovaties een veranderde werking van het innovatiesysteem vereisen (systeemveranderingen), zoals bijvoorbeeld in het geval van de energietransitie. In het geval van grote maatschappelijke transitie, waarvan omvangrijke maatschappelijke baten maar ook maatschappelijke kosten zijn te verwachten, ligt hier een actieve rol voor de overheid door richting te geven (doel- en normstelling), de maatschappelijke vraag te articuleren en nieuwe markten te creëren.¹³ Bijvoorbeeld door het innovatieproces te richten op de maatschappelijke opgaven (*missiegedreven innovatiebeleid*).

De laatste beleidsdoorlichting van het bedrijvenbeleid uit 2015 stelde vast dat het bedrijvenbeleid, en het innovatiebeleid dat daar deel van uitmaakt, onder de kabinetten Rutte 1 en 2 een verandering heeft doorgemaakt van primair marktgericht (wegnemen van marktimperfections) naar tevens meer systeemgericht (wegnemen van belemmeringen in de werking van het innovatiesysteem). De grote maatschappelijke uitdagingen van deze tijd (zoals de digitalisering, de energietransitie en de missies van kabinet Rutte 3 op tal van maatschappelijke terreinen) vergen echter meer dan dat, omdat transitie vaak ook systeem- en gedragsveranderingen vereisen (systeemtransities).¹⁴ Met het onlangs gestarte missiegedreven innovatiebeleid heeft het Kabinet Rutte 3 hier onlangs daarmee een begin gemaakt (transitieperspectief).

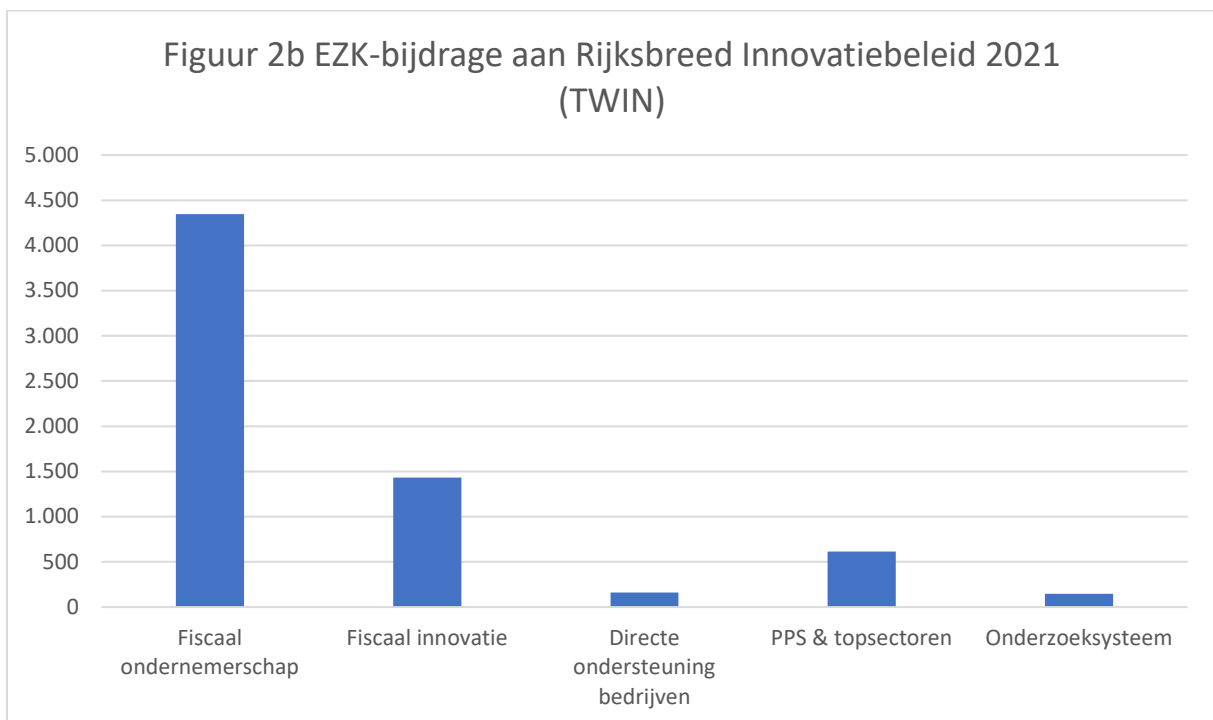
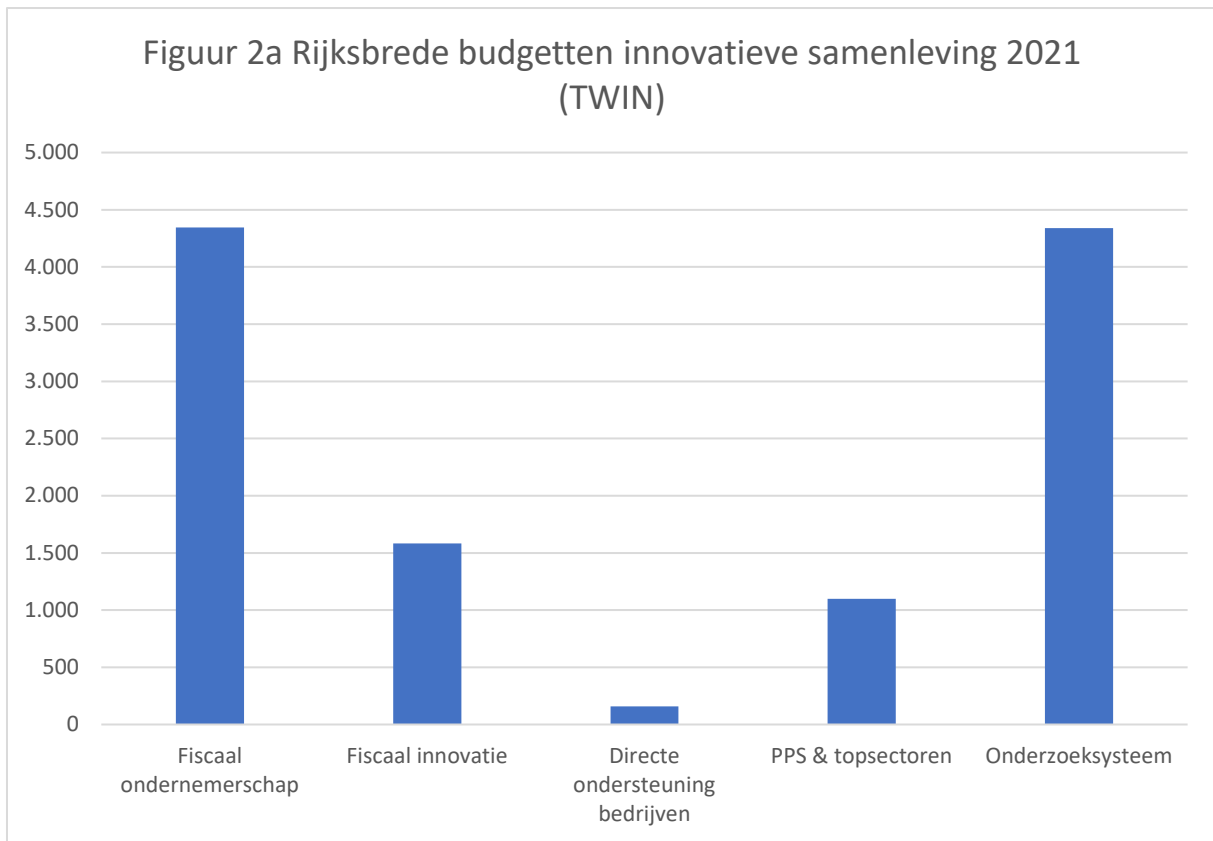
Figuur 2 geeft een overzicht van de overheidsbudgetten gemoeid met het bevorderen van ondernemerschap en innovatie, geordend naar de verschillende onderdelen van het Nederlandse innovatiesysteem uit figuur 1: indirecte stimuleren van ondernemerschap en innovatie bij bedrijven (via de fiscaliteit), directe stimulering van innovatie bij bedrijven (via subsidies en kredieten), publiek-private onderzoeksamenwerking en algemeen onderzoek via TO2 en hogere onderwijs- en onderzoeksinstituten.¹⁵ Figuur 2a geeft de beschikbare middelen Rijksbreed en Figuur 2b geeft de middelen zoals beschikbaar op de artikelen 2 en 3 van begroting van EZK.¹⁶ Die laatste figuur omvat de financiële instrumenten waarvan in bijlage 1 op instrumentniveau de effectiviteit en doelmatigheid is weergegeven op basis van de meest recente evaluaties.

¹³ Zie: [Mariana Mazzucato](#).

¹⁴ Ministerie van Economische Zaken (2017), Essaybundel 'Sturen in een verweven dynamiek'.

¹⁵ In de figuren is gebruik gemaakt van dezelfde begrotingsgegevens als waarop de grondslagberekening van de BMH-werkgroep is gebaseerd. De figuren betreffen voor het EZK-deel de cijfers van de BMH-werkgroep. Echter, tot de artikelen 2 en 3 van de EZK-begroting wordt meer gerekend dan hetgeen in de grondslag van de BMH-werkgroep is opgenomen, te weten: Innovatiebox, BBMKB en BTW-vrijstellingen voor sectoren, stakingsaftrek, doorschuiven stakingswinst, bedrijfsopvolgingsfaciliteit en vrijstellingen bedrijfsverdracht familiebedrijven. Deze instrumenten zijn dus niet opgenomen in figuur 2b.

¹⁶ Op basis de TWIN- en grondslagcijfers van de BMH-werkgroep.

4: Doeltreffendheid en doelmatigheid gemeten: een overzicht en synthese

Sinds de aanbevelingen van de Commissie Theeuwes is de evaluatiepraktijk bij het bedrijvenbeleid geprofessionaliseerd. De huidige evaluatiepraktijk is erop gericht om met een deugdelijke monitoring en effectmeting meer te weten te komen over de reële effecten van innovatiebeleid en het beleid meer op feiten te baseren ("evidence based") in plaats van op aannames. Evaluaties

worden tegenwoordig zo veel mogelijk uitgevoerd overeenkomstig de aanbevolen werkwijze van de Commissie Theeuwes. Dit betekent dat - zo veel als technisch mogelijk is - gecontroleerd wordt voor selectiviteit door econometrische methoden toe te passen waarbij gebruik wordt gemaakt van controlegroepen die zoveel als mogelijk alleen verschillen met de interventiegroep voor wat betreft het niet-/wel-gebruiken van het instrument. Wanneer deze aanpak om methodologische of data-technische redenen niet mogelijk blijkt, wordt er gekeken naar andere manieren om de werking van beleid zo goed mogelijk in beeld te brengen op een manier die recht doet aan het Theeuwes-gedachtegoed.

Voor instrumentevaluaties (met een één interventie, één gebruiker en één helder omschreven doel) is er een internationale evaluatiestandaard en zijn deugdelijke methoden voorhanden; voor systeemevaluaties ontbreekt een dergelijke "gouden" standaard en staat de methodeontwikkeling, ook internationaal, nog in de kinderschoenen. Een goed voorbeeld daarvan is de integrale evaluatie van de topsectorenaanpak, waarvoor (ook internationaal) geen goede methodologie voorhanden was en waar, voortbordurend op het gedachtegoed van Theeuwes en gebruikmakend van de meeste recente wetenschappelijk inzichten in het transitiedenken, een nieuwe bruikbare methode is ontwikkeld en toegepast.¹⁷

Interviews en enquêtes maken ook regelmatig deel uit van de evaluaties. Zij bieden waardevolle aanvullende informatie over ervaringen en percepties van bedrijven en kunnen statistische samenhangen duiden. Uiteindelijk gaat het er bij beleidsevaluaties om empirisch inzichtelijk te maken wat de omvang en aard van de effecten zijn en of die er ook zouden zijn geweest zonder overheidsbemoediging en de inzet van belastinggeld.

Doeltreffendheid

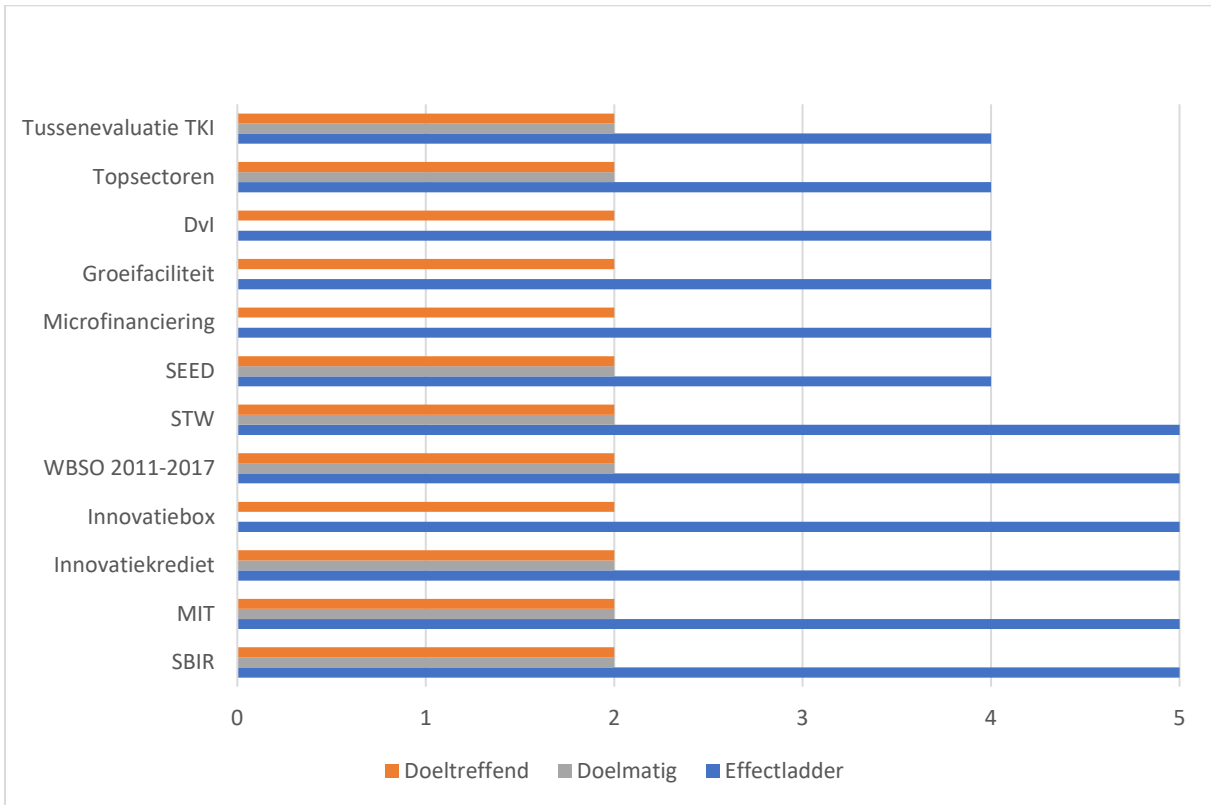
In bijlage 1 zijn de meest recente evaluaties van de instrumenten van het bedrijvenbeleid op de artikelen 2 en 3 van de EZK-begroting samengevat. In bijlage 3 is voor elk instrument ook een "factsheet" gemaakt waarin is opgenomen: de publicatiedatum, de naam van het uitvoerend bureau, de digitale link naar de gepubliceerde evaluatie, het doel en de beoogde werking van het instrument, de toegepaste evaluatiemethode, de uitkomsten voor wat betreft de doeltreffendheid en doelmatigheid, de aanbevelingen en de kabinetsreactie daarop. In elke evaluatie wordt tevens aandacht besteed aan de wijze waarop de aanbevelingen uit de vorige evaluatie zijn geïmplementeerd.

Tevens zijn de evaluaties ook methodologisch beoordeeld naar de mate waarin ze de werkwijze van de Commissie Theeuwes hebben (kunnen) volgen en naar de positie van de evaluatie op de zogenaamde effectladder (met een score van 1 tot en met 5 voor de mate van waarschijnlijkheid van de uitkomst bij de analyse van de doeltreffendheid).

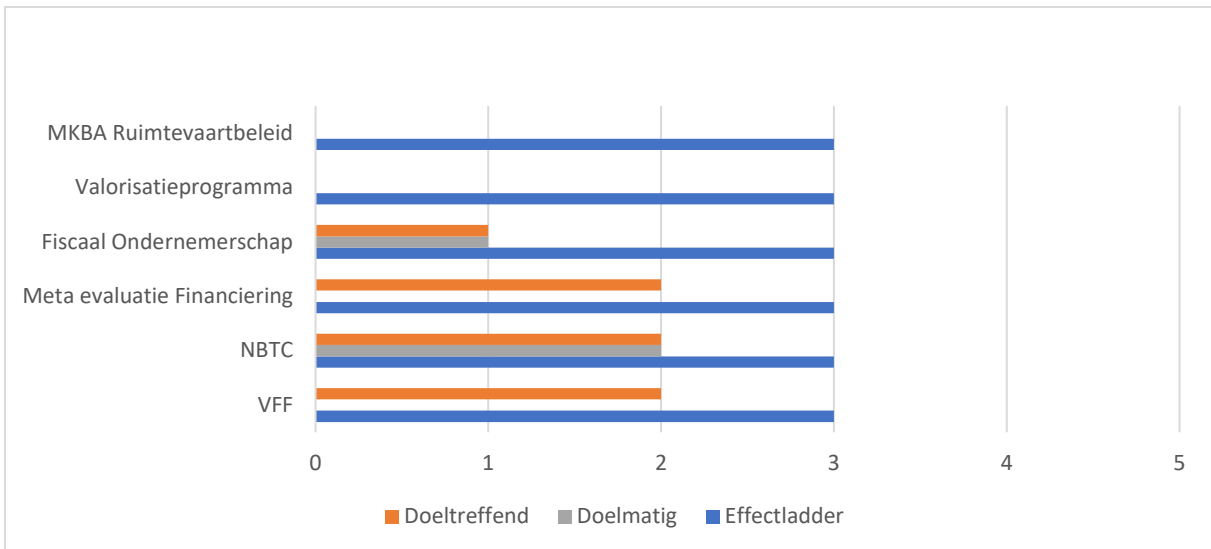
De figuren 3a tot en met 3c geven een samenvattend beeld van de uitkomsten van de instrumentevaluaties voor doeltreffendheid en doelmatigheid (0= onbekend; 1 = niet en 2 = wel) in combinatie met de score op de effectladder.

¹⁷ <https://www.dialogic.nl/en/projects/topsector-approach/>

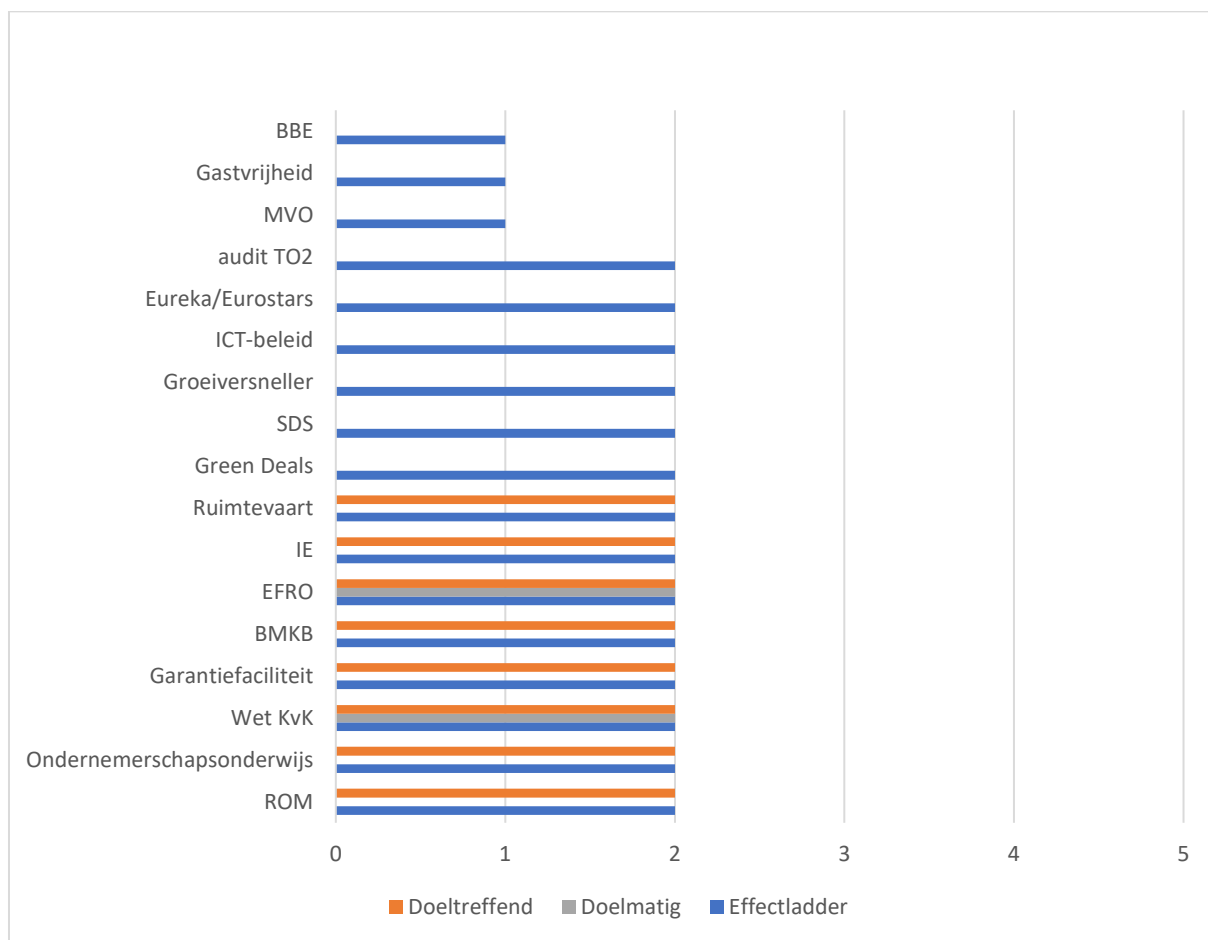
Figuur 3a: Uitkomsten doeltreffendheid en doelmatigheid beleidsinstrumenten met score 4 (zeer waarschijnlijk (in) effectief) of 5 (bewezen (in) effectief) op effectladder

Figuur 3b: Uitkomsten doeltreffendheid en doelmatigheid beleidsinstrumenten met score 3 (waarschijnlijk (in) effectief) op effectladder

Figuur 3c: Uitkomsten doeltreffendheid en doelmatigheid beleidsinstrumenten met score 1 (mogelijk (in) effectief) en 2 (potentieel (in) effectief) op effectladder

Van alle evaluaties is 30% uitgevoerd volgens het Theeuwes-protocol en nog eens 20% volgens een alternatieve methode die recht doet aan het gedachtengoed van Theeuwes, maar waar strikte toepassingen van de econometrie om methodologische of datatechnische redenen niet mogelijk was. Bij de overige 50% van de evaluaties is louter gewerkt met kwalitatieve methoden, zoals interviews, enquêtes en meningen van experts.

Het beeld dat uit de evaluaties naar voren komt over de beleidsmix van het bedrijvenbeleid bevestigt in grote lijnen het beeld dat ook al uit de laatste beleidsdoorlichting naar voren is gekomen. Van instrumenten die zich direct richten op R&D- en innovatiebevordering (Innovatiekrediet, WBSO, Innovatiebox, MIT, STW en SBIR) en ook van de kapitaalmarktinstrumenten (waaronder SEED, Micro-financiering, Groeifaciliteit, BMKB) is het aannemelijk (in termen van de effectladder “zeer waarschijnlijk”) dat de interventies doeltreffend zijn (zie bijlage 1 en 3 voor de details). Tevens is gebleken dat het aannemelijk is dat de SIS en de GSF niet doeltreffend waren; deze instrumenten zijn ondertussen gestopt.

Vooraf voor de fiscale innovatiestimulering (WBSO) en ook voor de Innovatiekredieten zijn substantiële additionele effecten van het beleid vastgesteld. Internationaal vergelijkend onderzoek dat voor de Europese Commissie is uitgevoerd laat ook zien dat fiscale R&D-stimuleringsmaatregelen additionele private R&D-investeringen uitlokken en effectief zijn, hoewel de schattingen over de exacte omvang daarvan uiteenlopen.¹⁸ Uit deze internationale “benchmark” blijkt voorts dat het stimuleren van investeringen in speur- en ontwikkelingswerk (wat de WBSO

¹⁸ EC DG for Taxation and Customs Union (2014), *A Study on R&D Tax Incentives*. Final report. Taxation papers, Working paper no. 52, CPB in consortium with CAPP, CASE, CEP11, ETLA, IFO, IFS, HIS, European Union, Luxembourg.

doet) doelmatiger lijkt uit te werken dan het geven van een korting op de winstbelasting (zoals de Innovatiebox doet).¹⁹ De Innovatiebox heeft naast het stimuleren van private R&D overigens ook nog een andere belangrijke functie; namelijk het aantrekken en behouden van innovatieve bedrijvigheid in Nederland.²⁰

Ook van de innovatiemaatregelen die zich richten op kennisoverdracht tussen onderzoeksinstituten en bedrijven en op publiek-private onderzoeksamenwerking (PPS, zoals de TKI's), een kerndoel van het beleid en een belangrijk middel om innovaties tot stand te laten komen, is het aannemelijk dat ze in meer of mindere mate additionaliteit realiseren, zo laten de evaluaties zien. De recente evaluaties van de PPS-instrumenten en de topsectorenaanpak geven aan dat het ook voor deze beleidsonderdelen aannemelijk is dat ze doeltreffend hebben gewerkt. Recent onderzoek laat zien dat het productiviteitseffect van publieke R&D juist hoog is in landen waarin er een sterke verbinding bestaat tussen publieke en private R&D (PPS).²¹

Het deel van de beleidsmix dat de toegang tot kapitaalmarktfinanciering beoogt te vergroten (met garanties en kredietfaciliteiten) slaagt er volgens de uitgevoerde meta-analyse van het kapitaalmarktinstrumentarium eveneens in additionaliteit bij de ondersteunde bedrijven te realiseren.²² Bedrijven verwerven op de kapitaalmarkt additionele financiering voor hun bedrijfsactiviteiten, die zonder overheidssteuning niet verworven zouden zijn.

Op het terrein van ondernemersbevordering is relatief weinig bekend over de additionaliteit van met name het fiscale beleid. Dialogic stelde eerder vast dat additionaliteit niet aannemelijk lijkt op het terrein van fiscale ondernemersstимуlering, in de zin dat het niet bijdraagt aan meer innovatie en ondernemersgroei. Maar deze instrumenten richten zich niet louter op innovatiebevordering, maar zijn ook bedoeld om ondernemerschap in algemene zin te bevorderen.²³ Ook de door SEO Economisch Onderzoek uitgevoerde evaluatie van fiscale ondernemersregelingen indiceert een beperkte invloed van deze faciliteiten op de innovatie en productiviteit van bedrijven. Al met al lijken de studies te laten zien dat het (in termen van de effectladder) onzeker en twijfelachtig is of de omvangrijke fiscale ondernemersfaciliteiten (die in 2019 ruim € 6 miljard omvatten) effectief bijdragen aan de innovatie, productiviteit en de maatschappelijke welvaart.²⁴ Van de zelfstandigenaftrek stelde overigens de Commissie van Dijkhuizen eerder al vast dat hier mogelijk wel enige stimulans van uitgaat, in de zin dat het een prikkel geeft om ondernemer te worden (de primaire doelstelling van de regeling) – hetgeen zich vooral uit in een groeiend aantal zelfstandigen (zonder personeel), maar dat het twijfelachtig is of deze faciliteiten ondernemers een prikkel geven om door te groeien.²⁵

Doelmatigheid

Uit de evaluaties blijkt dat bij ongeveer één derde van de instrumenten (veelal de grote instrumenten zoals de WBSO, het Innovatiekrediet, de TKI's, de MIT en de wet-KvK) ook de doelmatigheid kon worden aangetoond. Enkele instrumenten (SIS, GSF en Actal) bleken ondoelmatig en zijn ondertussen gestopt. Voor de overige instrumenten (grotendeels de helft) kon op basis van de uitgevoerde evaluaties en beschikbare informatie de (macro)doelmatigheid niet worden vastgesteld. Vaak zijn daar methodologische of datatechnische achtergronden de reden van. Het vaststellen van de maatschappelijke opbrengsten van beleid is namelijk een lastige en complexe aangelegenheid. Dikwijls zijn de beleidskosten (microdoelmatigheid) nog wel goed in beeld te brengen, maar staat het meten en vaststellen van onder meer de externe effecten van het beleid nog in de kinderschoenen. Voor veel evaluaties geldt dat om methodologische redenen de analyses beperkt blijven tot de eerste orde effecten van het beleid (de directe output van de beleidsinterventie, zoals het effect op de omvang van de R&D-uitgaven), omdat hogere orde

¹⁹ Zie tevens: Dialogic (2015), *Innovatie en ondernemen met beleid: achtergrondstudie van de beleidsdoorlichting van artikel 12 (Innovatie) en 13 (Ondernemersklimaat) van het Ministerie van Economische Zaken*. De Innovatiebox is in de bijlagen van dit stuk meegenomen in artikel 2 van de EZK-begroting, maar behoort niet tot de grondslag van de BMH-werkgroep.

²⁰ Dialogic (2016), *Evaluatie innovatiebox 2010-2012*.

²¹ L.G. Soete, B. Verspagen, T.H.W. Ziesemer (2020), The productivity effect of public R&D in the Netherlands. *Economics of Innovation and New Technology*, vol. 29.

²² [Dialogic \(2019\), Beleidsonderzoek MKB-financieringsmarkt](#).

²³ Zie Dialogic (2015).

²⁴ De BTW-vrijstellingen voor sectoren zijn opgenomen in artikel twee van de EZK-begroting, maar niet in de BMH-grondslag.

²⁵ Zie ook: E. Stam e.a. (2019), Economische groei vraagt om meer dan zzp'ers, in: *ESB*.

effecten (op bijv. productiviteitsgroei) onderzoekmatig vaak lastig zijn vast te stellen. Vooral nog zijn over de macrodoelmatigheid op dit beleidsterrein nog weinig feitelijke en betrouwbare schattingen voorhanden. Vaak ontbreekt empirische informatie over de elasticiteiten, de omvang van de externe effecten en lopen de schattingen sterk uiteen, zeker op het terrein van innovatiebeleid. Naast deze methodologische complexiteit speelt ook de factor tijd een rol. Het tijdsbestek waarin reële effecten van innovatie zich voordoen zijn vaak lang en ontbreken er dikwijls longitudinale (micro)tijdreeksen. Dat er in veel gevallen geen uitspraken mogelijk zijn over de doelmatigheid van het bedrijvenbeleid is niet iets specifiek voor het bedrijvenbeleid; het speelt ook op andere beleidsterreinen, zoals duidelijk naar voren komt uit de metastudie van SEO Economisch Onderzoek uit eind 2018.²⁶

Beleidsmix: doelstellingen en realisaties Bedrijvenbeleid

Bijlage 2 geeft een indruk van de integrale doeltreffendheid van de beleidsmix van het bedrijvenbeleid door de realisaties te vergelijken met de ambities van dit beleid. Het algemene beeld dat daaruit naar voren komt is dat het -in termen van de effectladder- *aannemelijk* lijkt dat de beleidsmix doeltreffend werkt. Echter, er zijn geen goede onderzoeksmethoden voorhanden en er bestaan methodische grenzen om de effectiviteit en doelmatigheid van een complete beleidsmix en een integrale netwerkaanpak vast te stellen op basis van evaluaties van individuele instrumenten. Dat is geen specifiek probleem op dit beleidsveld alleen, maar de methodeontwikkeling van een integrale beoordeling van de beleidsmix staat nog in de kinderschoenen.

Lessen voor de toekomst

Op basis van de ervaringen van het ontwikkelde evaluatiestelsel rondom het bedrijvenbeleid en de langjarige ervaringen met de Theeuwes werkwijze worden de volgende lessen getrokken.

- 1) Voor instrumentevaluaties (met een één interventie, één gebruiker en één helder omschreven doel) is er een internationale evaluatiestandaard en zijn deugdelijke kwantitatieve methoden voorhanden (de zogenoemde methode Theeuwes); voor systeemevaluaties ontbreekt een dergelijke "gouden" standaard en staat de methodeontwikkeling, ook internationaal, nog in de kinderschoenen. Met de evaluatie van de topsectorenaanpak is daarmee door EZK een begin gemaakt, maar er is behoefte aan de ontwikkeling van een nieuwe (internationale) evaluatiestandaard voor dit type evaluaties.
- 2) De kwaliteit van evaluaties hangt in sterke mate af van de beschikbaarheid van goede microdata; er bestaat behoefte aan het verder verbeteren van de data-infrastructuur, onder meer door in een vroeg stadium van nieuw beleid al te investeren in dataontwikkeling. Dit geeft ook meer inzicht in of een Theeuwes aanpak in het vervolg toepasbaar is.
- 3) De stand van de economische wetenschap maakt dat op de meeste terreinen alleen eerste orde effecten van beleidsmaatregelen kunnen worden vastgesteld. Het investeren in empirische modellen (o.a. bij de planbureaus) waarmee ook tweede en derde orde effecten van beleid kunnen worden vastgesteld op dit werkkterrein zou ons verder kunnen brengen in gefundeerde uitspraken over doelmatigheid van dit beleid.
- 4) In tamelijk veel evaluaties in de onderhavige periode worden geen duidelijke en scherpe conclusies getrokken over de doeltreffendheid en doelmatigheid van het instrument, ondanks dat daar door de opdrachtgever wel naar is gevraagd. Het zou helpen als onderzoeksbureaus ondanks alle mitsen en maren die altijd aan dit soort onderzoek kleven daar in hun evaluatiestudies duidelijk en helder over zijn inclusief een uitspraak over welke trede is bereikt op de effectladder. De onafhankelijke begeleidingscommissies zouden daar wat nadrukkelijker op kunnen sturen.
- 5) Het evaluatiestelsel is er in zijn algemeenheid nog steeds erg op gericht om departementen "af te rekenen" op al dan niet geleverde prestaties. Er bestaat nog geen cultuur waarbij evaluaties worden benut om te leren in de beleidsontwikkeling. Openheid en transparantie over wat goed gaat en wat beter kan en de wens om "state of the art" te evalueren komt daarmee onder druk te staan.

²⁶ SEO Economisch Onderzoek (2018), *Beleidsdoorlichtingen doorgelicht*.

Appendices bij Beleidsdoorlichting doeltreffendheid en doelmatigheid bedrijvenbeleid

Appendix 1: Overzichtstabel evaluaties: bijdrage aan welvaarts groei: doeltreffendheid en doelmatigheid instrumenten bedrijvenbeleid

Appendix 2: Doelstellingen en realisaties Bedrijvenbeleid

Appendix 3: Fiches beleidsevaluaties Bedrijvenbeleid

Appendix 4: Second opinion & externe validering

Appendix 1 Overzichtstabel evaluaties: bijdrage aan welvaartsgroei: doeltreffendheid en doelmatigheid instrumenten bedrijvenbeleid

nr	Evaluatie	Bureau	Methode	Effectladder	Theeuwes- proof	Doel- treffend	Doelmatig
1	ROM	Ecorys	4	2	0	1	2
2	VFF	KplusV	3	3	0	1	2
3	Valorisatieprogramma	Dialogic	3	3	0	2	2
4	SEED	Dialogic	2	4	1	1	1
5	Ondernemerschapsonder wijs	Ecorys	4	2	0	1	2
6	NBTC	Dialogic	3	3	0	1	1
7	MVO	Berenschot	4	1	0	2	2
8	Microfinanciering	SEO	2	4	1	1	2
9	Wet KvK	AEF	4	2	0	1	1
10	Groeifaciliteit	Dialogic	2	4	1	1	2
11	Green Deals	Kwink	5	2	nvt	2	2
12	Gastvrijheid	MIR	5	1	nvt	2	2
13	Garantiefaciliteit	MBCF	4	2	0	1	2
14	Fiscaal Ondernemerschap	SEO	3	3	2	0	0
15	DvI	Dialogic	2	4	0	1	2
16	BMKB	werkgroep	4	2	1	1	2
17	BBE	RvO	5	1	nvt	2	2
18	Topsectoren	Dialogic	3	4	2	1	1
19	SDS	RvO	3	2	0	2	2
20	Meta evaluatie Financiering	Dialogic	4	3	nvt	1	2
21	Groeiversneller	Technopolis	4	2	0	2	2
22	ICT-beleid	Technopolis	4	2	nvt	2	2
23	EFRO	Technopolis	4	2	nvt	1	1
24	SBIR	Dialogic	2	5	1	1	1
25	MIT	Technopolis	2	5	1	1	1
26	Tussenevaluatie TKI	Dialogic	3	4	2	1	1
27	Innovatiekrediet	SEO	2	5	1	1	1
28	IE	Technopolis	4	2	0	1	2
29	Innovatiebox	Dialogic	2	5	1	1	2
30	WBSO 2011-2017	Dialogic	3	5	1	1	1
31	STW	Technoplois	2	5	1	1	1
32	Ruimtevaart	Dialogic	4	2	nvt	1	2
33	MKBA Ruimtevaartbeleid	Decisio	3	3	nvt	2	2
34	Eureka/Eurostars	Panteia	2	2	1	2	2
35	audit TO2	Technopolis	4	2	2	2	2

In deze tabel zijn alleen de nog bestaande instrumenten opgenomen.

Toelichting kolommen

In de overzichtstabel zijn alle evaluaties, waarvan de detailinformatie is te vinden in bijlage 3, geordend op basis van de onderstaande criteria. De scores voor de onderzoeksmethode, plaats op de effectladder en die voor de Theeuwes-aanpak geven aan op basis van welk type onderzoek en informatie de conclusies van de evaluatiestudie zijn getrokken. In evaluatiestudies waarin er in de studie zelf geen duidelijk ja of nee antwoord op de vragen naar doeltreffendheid en doelmatigheid kan worden gegeven, maar met plussen en minnen de mate daarvan wordt aangegeven op verschillende dimensies, is het oordeel van de doeltreffendheid en doelmatigheid in de tabel gebaseerd op de informatie over de bijdrage van het beleidsinstrument aan de economie en welvaartsgroei (de overkoepelende doelstelling van het bedrijvenbeleid). Hieronder is een toelichting gegeven op de betekenis van de scores in de tabel.

Onderzoeksmethode

1 = randomised controlled trial; 2 = regressie met controlegroep; 3 = cijfermatige beschrijvende analyse; 4 = interviews; 5 voortgangsrapportage

Effectladder

Niveau	Naam	Soorten onderzoek
5	Bewezen (in)effectief	Randomized Control Trials (RCTs) Natuurlijke experimenten State-of-the-art econometrie ^a
4	Zeer waarschijnlijk (in)effectief	Triangulatie: combinatie van beleidstheorie, empirisch onderzoek en alternatieve verklaringen.
3	Waarschijnlijk (in)effectief	Onderzoek van niveau 5 in soortgelijke situaties, bij voorkeur meta-analyses Tijdreeksanalyse zonder paneldata; cross-sectie analyse Aantonen doelrealisatie, trends of gedragsverandering
2	Potentieel (in)effectief	Expert judgement ^b Beleidsstheorie opstellen Theoretische modellen Theoretische analyses Uitspraken over effectiviteit in enquêtes en interviews
1	Mogelijk (in)effectief	Beschrijving doel, doelgroep en interventie

Theeuwes-proof

- 0 Louter kwalitatieve methoden, zoals interviews, enquêtes en meningen van experts
- 1 Theeuwes toegepast
- 2 Theeuwes niet toepasbaar, alternatieve methode die recht doet aan het gedachtegoed van Theeuwes

Doeltreffend

- 0 Niet effectief
- 1 Effectief
- 2 Effect niet vast te stellen/onbekend

Doelmatig

- 0 Niet effectief
- 1 Effectief
- 2 Onbekend/niet vast te stellen

Appendix 2: Doelstellingen en realisaties Bedrijvenbeleid

In de hoofdtekst is een beeld geschetst van de financiële instrumenten van het bedrijvenbeleid, en ook de beoordeling van de doelmatigheid en doeltreffend daarvan gebaseerd op afzonderlijke instrumentevaluaties die in de periode 2014-2019 zijn uitgevoerd. Een indruk van de integrale doeltreffendheid van de beleidsmix van het bedrijvenbeleid kan worden verkregen door de realisaties te vergelijken met de ambities van het bedrijvenbeleid. Gezien het groot aantal factoren dat van invloed is op het realiseren van de ambities en algemene doelstellingen van het bedrijvenbeleid en de methodologische onmogelijkheid om voor alle invloeden te corrigeren geeft dat slechts een indicatie.

Het bedrijvenbeleid onder het kabinet Rutte 2 (november 2012- oktober 2017) kende drie ambities voor 2020: 1) Nederland behoort tot de top 5 van kenniseconomieën in de wereld; 2) De Nederlandse R&D-inspanningen moeten stijgen naar 2,5 procent van het bbp; en 3) Topconsortia voor Kennis en Innovatie investeren voor meer dan € 800 miljoen in onderzoek, waarvan tenminste 40 procent is gefinancierd door het bedrijfsleven. Kijken we naar de meest recente realisaties van deze drie ambities dan:

- Staat Nederland in 2019 op plek vier van de kenniseconomieën in de wereld. Nederland is voor het eerst de meest concurrerende economie van Europa;
- In 2018 liggen de (voorlopige) R&D inspanningen op 2,16 procent van het bbp;
- In 2018 wordt naar schatting € 1.260 miljoen geïnvesteerd in publiek privaat onderzoek, waarvan 47% is gefinancierd door het bedrijfsleven.

Bij twee van de drie ambities ligt het bedrijvenbeleid dus op koers.

Vanaf eind oktober 2017 zet het kabinet Rutte 3 er met het nieuwe bedrijvenbeleid op in de topositie van Nederland te behouden en verder te versterken en onze welvaart duurzaam veilig te stellen voor de toekomstige generaties in een wereld die sterk in beweging is. In de tabel staan de voornaamste kengetallen om een beeld te krijgen hoe Nederland ervoor staat vanuit het perspectief van het bedrijvenbeleid. EZK streeft naar een koppositie voor Nederland op de gepresenteerde ranglijsten.

Tabel Kernindicatoren Bedrijvenbeleid 2014-2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Arbeidsproductiviteitsniveau (positie NL)	6	5	7	6	7	7
2. Global Competitiveness Index (positie NL)	8	5	4	5	6	4
3. European Innovation Scoreboard (positie NL)*	6	5	5	4	4	4
4. R&D-intensiteit (in % van bbp)**	2,17	2,15	2,15	2,18	2,16	n.n.b.
5. Omvang pps-projecten (in mln €)***	814	970	1060	1207	1260	
6. Uitstoot broeikasgassen industrie (CO₂- equivalenten)	55,8	56,4	56,7	57,7	57,2	
7. Kwaliteit ondernemersklimaat (positie NL)					3	
8. Ranglijst digitale economie en maatschappij (DESI)	4	4	4	3	4	3

* 2014 en 2015: positie in Innovation Union Scoreboard als voorganger van European Innovation Scoreboard; ** 2017: voorlopig cijfer; *** 2018: voorlopige realisatie.

Appendix 3

Fiches beleidsevaluaties Bedrijvenbeleid

In deze bijlage worden de uitkomsten van de meest recente evaluaties samengevat. Daarbij staan de volgende RPF-vragen centraal:

1. Zijn de doelen van het beleid gerealiseerd?
2. Hoe doeltreffend is het beleid geweest? Zijn er positieve en/of negatieve neveneffecten?
3. Hoe doelmatig is het beleid geweest?
4. Welke maatregelen kunnen worden genomen om de doelmatigheid en doeltreffendheid verder te verhogen?

Voor de beantwoording van die vragen is voor elke instrument op basis van bestaand en gepubliceerd onderzoek weergegeven:

- *Instrument,*
- *Welk onafhankelijk bureau de evaluatie heeft uitgevoerd,*
- *De digitale link naar de publicatie van het rapport,*
- *Doel, opzet en werking van het instrument,*
- *Gehanteerde onderzoeksmethode,*
- *De uitkomsten voor wat betreft doeltreffendheid en doelmatigheid, en*
- *De aanbevelingen uit het onderzoeksrapport en de kabinetsreactie daarop.*

De vierde hierboven genoemde RPF-vraag is ook opgenomen en tevens geïntegreerd in de evaluatiecyclus. Aanbevelingen voor verbeteringen van de doeltreffendheid en doelmatigheid zijn in alle gevallen voorzien van een kabinetsreactie die aangeeft op welke wijze het kabinet wel of niet gevolg geeft aan de aanbeveling. In elke volgende evaluatie is vervolgens de vraag opgenomen of de aanbevelingen uit de vorige evaluatie zijn gerealiseerd. Het antwoord daarop vereist immers aanvullend onderzoek. Voor het samenstellen van dit overzicht is voor de beantwoording van vraag 4 geen aanvullend onderzoek verricht; want ze vormen het uitgangspunt bij de volgende evaluatie.

Evaluatie van de Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's)

Bureau	Ecorys
Publicatiedatum	2 mei 2016 (rapportdatum) – 8 juni 2016 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/05/02/evaluatie-van-de-regionale-ontwikkelingsmaatschappijen-rom-s
Doel en opzet	Het stimuleren van de regionale economie en ondernemerschap, door het versterken van economische structuur van regio's en door zorg te dragen voor meer bedrijvigheid en werkgelegenheid in de regio's. Dat gebeurt door business development (signaleren, verkennen en aanjagen), acquisitie en door participaties.
Methode	In hoofdzaak kwalitatief (literatuurstudie, enquêtes, interviews). Specifiek voor participatiefunctie econometrische analyse Door databeperkingen is het hierbij niet mogelijk gebleken om aan te sluiten bij de aanbevelingen werkgroep Theeuwes (logit i.p.v. panel)
Doeltreffendheid	Conclusie is dat de ROM's belangrijk zijn in het regionaal economisch systeem en zijn een verbindende schakel naar het nationaal innovatie beleid. ROM's hebben voor ondernemers een leemte ingevuld die ontstaan is door de herpositionering van de KvK en de beëindiging van Syntens.
Doelmatigheid	Op basis van beschikbare informatie kon geen conclusie worden getrokken over kostenbewustheid. De afspraken over het aangescherpte loon- en functiegebouw zijn bij de ROM's correct geïmplementeerd.
Aanbevelingen	Aanbevelingen hebben betrekking op: <ul style="list-style-type: none">• versterking samenwerking andere partijen (clusterorganisaties, NFIA, partijen in het regionale ecosysteem, NIA, initiatieven in andere delen van het land)• verbreding (sterker accent op coördinatie en regievoering m.b.t. de financieringsketen MKB)• databeschikbaarheid, monitoring en evaluatie (KPI's, activity based costing, jaarlijkse rapportage, afgewezen participatie-aanvragen)
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/06/08/kamerbrief-over-de-voortgang-mkb-samenwerkingsagenda-en-evaluatie-rom-s

Evaluatie Microfinanciering

Bureau	SEO
Publicatiedatum	1 april 2016 (rapportdatum) – 7 juli 2016 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/04/01/evaluatie-microfinanciering
Doel en opzet	Qredits biedt, met overheidssteun, kredietverlening en coaching aan voor (startende) ondernemers in het midden- en kleinbedrijf. Het doel is om belemmeringen in het verkrijgen van financiering en in het opdoen van ondernemersvaardigheden weg te nemen.
Methode	Deskresearch: microfinanciering in Nederland en buitenland Enquête: naamsbekendheid van Qredits getoetst, evenals potentiële doelgroep Kwantitatief: in de microdata van CBS is zowel de onderzoeksgroep (de Qredits-klanten) als de controlegroep waargenomen en vergeleken Kwalitatief: Tientallen interviews zijn uitgevoerd
Doeltreffendheid	De statistische analyse in dit onderzoek impliceert dat Qredits met haar kredietverlening het beoogde effect weet te sorteren. Bij zowel starters als bestaande bedrijven blijkt Qredits die ondernemers te bedienen die op het eerste oog mogelijk meer risico hebben, maar uiteindelijk ongeveer even succesvol zijn ten opzichte van vergelijkbare (controle)bedrijven. Dit duidt erop dat Qredits de vanuit haar doelstelling juiste ondernemers weet te bereiken.
Doelmatigheid	Qredits is vergeleken met een drietal internationale 'peers' om de doelmatigheid te meten. Qredits neemt een middenpositie in op basis van de beschikbare gegevens over kostenefficiëntie. Ook blijkt dat Qredits' kredietportfolio van relatief goede kwaliteit is, wat als maatstaf kan worden gezien van de kwaliteit van haar activiteiten. Op het vlak van winstgevendheid neemt Qredits een middenpositie in. Toch lijkt Qredits er steeds beter in te slagen zichzelf te bekostigen. Voor 2015 (zonder subsidie-inkomsten) resulteert zelfs een positief resultaat. Qredits doet het internationaal gezien (net beter dan) gemiddeld, en heeft stappen gezet richting een gezonde exploitatie.
Aanbevelingen	Lage bekendheid onder de doelgroep, dus verbeteren bereik doelgroep is een aandachtspunt. Specifiek punt is de doorverwijzing door banken, potentiële doelgroep komt hier vaak mee in aanraking. Onderzoekers geven aan dat er binnen Qredits veel data wordt bijgehouden en informatie geproduceerd over ideeën, activiteiten en diensten, maar dat het niet altijd mogelijk is te beoordelen welke zaken op welke manier bijdragen aan primaire (beleids-)doelstellingen. Op het vlak van coaching is het mede hierdoor moeilijk om de impact vast te stellen. Op dit punt kan in de volgende fase een verdere professionaliseringsslag worden gemaakt.
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/07/07/kamerbrief-over-evaluatie-microfinanciering-via-qredits-en-actualiteiten-qredits-en-microfinanciering

Evaluatie SEED Capital-regeling

Bureau	Dialogic, Rotterdam School of Management en Erasmus Centre for Entrepreneurship
Publicatiedatum	21 december 2018 (rapportdatum) - 4 februari 2019 (TK)
Link	https://www.dialogic.nl/wp-content/uploads/2019/02/financieringsmonitor-en-evaluaties-diverse-financieringsinstrumenten-3-1.pdf
Doel en opzet	<p>De regeling is gestart in 2005 en bedient innovatieve ondernemingen op technologisch en creatief gebied bij het verkrijgen van risicokapitaal. Seed Capital biedt investeerders voldoende zekerheid en de kans om in het succes van de startups te delen.</p> <p>Investeringsfondsen kunnen een lening krijgen van maximaal € 6 miljoen. Daarbij geldt dat de fondsen minimaal eenzelfde bedrag beschikbaar stellen voor investeringen. Met het totale investeringsbedrag kan vervolgens geïnvesteerd worden in startups voor bedragen tussen de € 100.000 en € 3.500.000 volgens een opgesteld fondsplan.</p>
Methode	<p>Deskresearch: secundaire data over de inrichting, eerdere evaluaties, tussentijdse aanpassingen en andere relevante informatie over de regelingen verzameld en geanalyseerd.</p> <p>Portfolio-analyse: Inzicht bieden in het gebruik van de regeling en het doelgroepenbereik.</p> <p>Microdata-analyse: Typeren van eindgebruikers. Ook gekeken naar bedrijfsprestaties door de jaren heen, in combinatie met beschikbare relevante achtergrondkenmerken. Ook vergeleken met data van controlegroepen.</p> <p>Enquête: Fondsmanagers en bedrijven gevraagd naar inzichten, met name over afwegingen en gemaakte keuzes.</p> <p>Interviews: Uitvoerders, fondsen/financiers en bedrijven gevraagd naar belangrijkste overwegingen bij toepassen of gebruik van interventies</p>
Doeltreffendheid	De doelstelling om private investeerders in startende ondernemingen te mobiliseren is grotendeels bereikt. Zonder de Seed Capital-regeling zou een meerderheid van de fondsmanagers in minder bedrijven hebben geparticipeerd, minder middelen van hun investeerders hebben weten op te halen en zelfs niet in staat zijn geweest om in de seedfase te kunnen investeren, mede omdat een aantal investeerders zich zonder de Seed Capital-regeling zou hebben teruggetrokken. De Seed Capital-regeling heeft de toegang tot financiering voor innovatieve ondernemingen in Nederland verbeterd.
Doelmatigheid	Van de fondsen die tussen 2005 en 2010 zijn gestart, is tot nu toe 61% van de investering van de overheid terugverdiend. Naar verwachting zullen op basis van extrapolatie van de huidige gegevens in de komende jaren bijna alle gedane investeringen door de overheid worden terugverdiend. Dat is conform de doelstelling om de regeling gedeeltelijk revolverend (60-80%) te laten zijn.
Aanbevelingen	<p>Continueer de Seed Capital regeling, maar overweeg beperkte aanpassingen om de regeling nog meer toe te snijden op de behoeften van Seed Capital fondsen en startups.</p> <p>Laat de sectorspecifieke tenders beter aansluiten bij belangrijke economische en maatschappelijke thema's.</p>
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/04/kamerbrief-over-financieringsmonitor-en-evaluaties-diverse-financieringsinstrumenten

Evaluatie Groeifaciliteit

Bureau	Dialogic, Rotterdam School of Management en Erasmus Centre for Entrepreneurship
Publicatiedatum	21 december 2018 (rapportdatum) - 4 februari 2019 (TK)
Link	https://www.dialogic.nl/wp-content/uploads/2019/02/financieringsmonitor-en-evaluaties-diverse-financieringsinstrumenten-3-1.pdf
Doel en opzet	Met de regeling Groeifaciliteit helpt EZK bedrijven bij het aantrekken van risicodragend vermogen. Dit doet het ministerie door garanties te verstrekken op achtergestelde leningen van banken en op aandelen van participatiemaatschappijen. RVO.nl beslist op een voorstel van een geaccrediteerde bank of participatiemaatschappij na advies van een externe financieringscommissie. De financier krijgt met de Groeifaciliteit 50% garantie op het risicodragend vermogen dat hij aan een ondernemer verstrekt. Leidt deze financiering onverhoopt tot verlies? Dan vergoedt de overheid 50% van dat verlies. Dit verlaagt het risico van de financier aanzienlijk.
Methode	Deskresearch: secundaire data over de inrichting, eerdere evaluaties, tussentijdse aanpassingen en andere relevante informatie over de regelingen verzameld en geanalyseerd. Portfolio-analyse: Inzicht bieden in het gebruik van de regeling en het doelgroepenbereik. Microdata-analyse: Typen van eindgebruikers. Ook gekeken naar bedrijfsprestaties door de jaren heen, in combinatie met beschikbare relevante achtergrondkenmerken. Ook vergeleken met data van controlegroepen. Enquête: Fondsmanagers en bedrijven gevraagd naar inzichten, met name over afwegingen en gemaakte keuzes. Interviews: Uitvoerders, fondsen/financiers en bedrijven gevraagd naar belangrijkste overwegingen bij toepassen of gebruik van interventies.
Doeltreffendheid	De Groeifaciliteit heeft in de afgelopen jaren zijn nut bewezen in het Nederlands financieringslandschap. Financiers doen dankzij de garantstelling investeringen in bedrijven die zij anders niet zouden doen. Zij zouden ook minder risicodragend vermogen verstrekt hebben en het aantal transacties zou lager zijn. De Groeifaciliteit heeft de toegang tot risicokapitaal vergroot. Vooral de industrie en de groot- en detailhandel maken er gebruik van.
Doelmatigheid	De Groeifaciliteit is tot eind 2017 niet kostendekkend voor de overheid (opgeteld €6,2 miljoen sinds de start). Hierbij moet wel worden opgemerkt dat dit resultaat inclusief kapitaalopslag en exclusief equity kickers is. Worden uitvoeringskosten en kapitaalopslag niet meegerekend, maar equity kickers wel, dan bedraagt het cumulatieve resultaat +€0,1 miljoen. Sinds 2010 mag overigens een hoger risicoprofiel worden geaccepteerd (met dus een grotere kans op verlies, maar daar staat ook een hogere provisie tegenover). Om uitgaven en inkomsten meer in balans te brengen is al besloten de garantieprovisie naar 3% te verhogen.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">- RVO.nl geeft duidelijk aan voor welke drie doelen de Groeifaciliteit is bedoeld, namelijk ondernemingen in een groeifase, bedrijfsovernames of voor het versterken van buffervermogen. Maar RVO.nl houdt zelf deze indeling niet bij. Om te weten waar de Groeifaciliteit het meest voor wordt gebruikt is het raadzaam om deze indeling wel bij te houden.- Verbeter de informatievoorziening over de Groeifaciliteit richting financiers en zorg voor een uniforme interpretatie van de voorwaarden.- Informeer de markt zo snel mogelijk over de toekomstplannen met betrekking tot de Groeifaciliteit.
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/04/kamerbrief-over-financieringsmonitor-en-evaluaties-diverse-financieringsinstrumenten

Evaluatie Dutch Venture Initiative

Bureau	Dialogic, Rotterdam School of Management en Erasmus Centre for Entrepreneurship
Publicatiedatum	21 december 2018 (rapportdatum) - 4 februari 2019 (TK)
Link	https://www.dialogic.nl/wp-content/uploads/2019/02/financieringsmonitor-en-evaluaties-diverse-financieringsinstrumenten-3-1.pdf
Doel en opzet	DVI is bedoeld om snelgroeiende, innovatieve bedrijven betere toegang tot investeringskapitaal te geven en andere private investeerders aan te trekken. Het bestaat uit twee DVI fund-of-funds waaronder een specifiek fonds voor business angels. DVI heeft een vliegwieleffect voor de risicokapitaalmarkt omdat het in fondsen investeert waarin private investeerders tussen minimaal 50% en 90% meefinancieren. Dit effect wordt nog eens versterkt door het feit dat bedrijven met dit risicokapitaal makkelijker nieuw vreemd vermogen kunnen aantrekken.
Methode	Deskresearch: secundaire data over de inrichting, eerdere evaluaties, tussentijdse aanpassingen en andere relevante informatie over de regelingen verzameld en geanalyseerd. Portfolio-analyse: Inzicht bieden in het gebruik van de regeling en het doelgroepenbereik. Microdata-analyse: Typeren van eindgebruikers. Ook gekeken naar bedrijfsprestaties door de jaren heen, in combinatie met beschikbare relevante achtergrondkenmerken. Ook vergeleken met data van controlegroepen. Enquête: Fondsmanagers en bedrijven gevraagd naar inzichten, met name over afwegingen en gemaakte keuzes. Interviews: Uitvoerders, fondsen/financiers en bedrijven.
Doeltreffendheid	De hefboom van DVI-investeringen voor Nederland ligt met een factor 4 ver boven de doelstelling factor 2. Dit impliceert echter niet per se dat er ook sprake is van beleidsadditionaliteit; fondsen bepalen immers (aan de hand van activiteiten in Nederland) zelf welk aandeel DVI ze willen in hun financiering van EIF. De vraag is dus of er zonder DVI evenveel risicokapitaal voor Nederland was geweest. Beschikbare informatie en interviews suggereren dat er dankzij DVI meer financiële mogelijkheden ontstaan om in die Nederlandse bedrijven te investeren. Zo lijkt DVI op fondsniveau te katalyseren, via crowding-in van andere investeerders.
Doelmatigheid	De uitvoeringskosten die met DVI zijn gemoed worden gedragen door het Ministerie van EZK, OostNL en EIF. Bij EZK betreft dit ongeveer één fte tot twee fte bij in het kader van het vervullen van het aandeelhouderschap. Het intensieve deel van de uitvoering, zoals het verrichten van due diligence op fondsteams, is belegd bij EIF. Hiervoor wordt een management fee van 0,75% gerekend, plus een carried interest van 10% vanaf de 'hurdle' van 5% IRR (oftewel: vanaf de drempel van 5% effectief rendement gaat er 10% van de winst van een fonds naar EIF). De 0,75% wordt eerst toegepast op het toegezegde fondsvolume en later op het geïnvesteerde kapitaal. Gezien de hoge kwaliteit van de EIF-activiteiten beschouwen de meeste stakeholders dit als een schappelijke fee. Over het algemeen acht men daarnaast ook de administratieve lasten als acceptabel.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">- Wees duidelijk over de mate waarin fondsen waarin DVI participeert investeren in bedrijven in Nederland en waarom de uitvoering van DVI is neergelegd buiten Nederland.- Overweeg een hernieuwde poging om DVI onder de aandacht te brengen van Nederlandse institutionele beleggers, in het bijzonder pensioenfondsen.
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/04/kamerbrief-over-financieringsmonitor-en-evaluaties-diverse-financieringsinstrumenten

Evaluatie Vroege Fase Financiering

Bureau	KPlusV
Publicatiedatum	12 oktober 2018 (rapportdatum) – 4 februari 2019 (TK)
Link	https://www.kplusv.nl/wp-content/uploads/2019/02/Evaluatie-Vroegefasefinanciering.pdf
Doel en opzet	<p>VFF is gestart in 2014 en geeft een lening om ervoor te zorgen dat ideeën en concepten van de planfase in de startfase komen (proof-of-concept). Doelgroepen zijn innovatieve starters en mkb'ers enerzijds (uitvoering RVO.nl), en academische/HBO/TO2 starters (uitvoering NWO-TTW) anderzijds.</p> <p>VFF draagt bij aan een versterking van risicodragend vermogen door financiering te bieden in een fase dat kapitaalverschaffers de risico's nog te hoog vinden. Daarbij vereist VFF dat er een investeerder is gevonden die bereid is de onderneming te financieren na het slagen van de proof-of-concept.</p>
Methode	<p>Deskresearch: op basis van bestaande documenten, zoals beleidstukken en administratieve data, is de ontstaansgeschiedenis en de werking van de VFF in kaart gebracht. Daarnaast is via diverse economische theorieën de VFF, als overheidsinterventie, in wetenschappelijke context geplaatst.</p> <p>Interviews: gesproken is met vertegenwoordigers van provincies, ROM's, private financiers, beleidsmakers, uitvoerders van de regeling en leden van de adviescommissie. Deze gesprekspartners hebben vragen voorgelegd gekregen over onder meer de werking en procedure van de VFF, de meerwaarde van het instrument en het effect en de impact van de VFF.</p> <p>Enquête: om inzicht te verkrijgen in de ervaringen van de doelgroep van de VFF met het instrument is een online enquête uitgezet onder de aanvragers. De enquête is uitgestuurd naar 253 unieke ondernemers. De vragen hadden betrekking op het gebruik en het effect van de VFF.</p> <p>Data-analyse: verschillende databestanden zijn gebruikt voor dit onderzoek, namelijk: data voortkomend uit de enquête, data van uitvoerende instanties (RVO.nl en TTW) en microdata van het CBS.</p> <p>Case studies: om de doelmatigheid van de VFF te toetsen zijn er case studies uitgevoerd. Er zijn vier succesvolle en vier afgewezen VFF-aanvragen bestudeerd. De cases schetsen een rijk beeld over de impact van de VFF.</p>
Doeltreffendheid	<p>Ondernemers die financiering vanuit de VFF hebben gekregen realiseren sneller een proof of concept dan ondernemers die deze financiering niet ontvangen. Het jaarlijks beschikbare kapitaal wordt zowel bij TTW als RVO.nl doorgaans overvraagd.</p> <ul style="list-style-type: none">- Het bereik van de VFF is ten opzichte van de andere financiers die deze doelgroep financieren beperkt. Met een betere bekendheid kunnen meer ondernemers profiteren van het instrument.
Doelmatigheid	<ul style="list-style-type: none">- Aanvragers waarderen de adviserende rol van de uitvoerders, en (in het geval van RVO.nl) ook de rol in de doorgeleiding naar andere instrumenten.- Algehele tevredenheid is positief. Afgewezen aanvragers zijn positiever bij TTW.- Procesmatig wordt de regeling zorgvuldig uitgevoerd. De kwaliteit van de vastgelegde data kan verbeterd worden. Het is passend om informatie in één bestand vast te leggen.- Qua kosten lijkt het totaal van de gecombineerde inzet van RVO.nl en TTW over de afgelopen jaren passend voor dit instrument.- De informatie-uitwisseling is onvoldoende, bijvoorbeeld tussen RVO.nl en TTW om shopgedrag te voorkomen.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">- Door duidelijke, eenduidige definities te hanteren en te communiceren kan het doelgroepbereik vergroot worden.- Voer aanpassingen door aan het leninginstrument gericht op aflossingstermijnen

- en creëer ruimte voor financiële betrokkenheid van de beoogd vervolfinancier.
- Om het free-rider-effect tegen te gaan moet er tijdens de beoordeling van een aanvraag expliciet gekeken worden of het bedrijf een recent opgestarte dochter van bestaand mkb-bedrijf is of dat het bedrijf recent is opgericht door de eigenaren van een mkb-bedrijf in dezelfde sector.
 - Beoordeel of het noodzakelijk is om het aantal indieningsmomenten bij TTW te vergroten.
 - Onderzoek de mogelijkheid om leningen om te zetten in converteerbare leningen, in het geval dat het in belang van vervolfinanciering wenselijk is.
 - Maak van VFF slim kapitaal: borg betrokkenheid van investeerders in het bieden van ondersteuning.

Kabinetsreactie

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/04/kamerbrief-over-financieringsmonitor-en-evaluaties-diverse-financieringsinstrumenten>

Evaluatie BMKB

Bureau	Werkgroep BMKB
Publicatiedatum	1 september 2015 (rapportdatum) – 7 juli 2016 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/09/03/nut-en-noodzaak-van-de-bmkb-regeling
Doel en opzet	<p>Het ministerie van Economische Zaken wil met de regeling bereiken dat "in de kern gezonde MKB-bedrijven - bedrijven met voldoende zicht op rentabiliteit en continuïteit - in hun kredietbehoefte kunnen voorzien, waardoor kansrijk ondernemerschap wordt bevorderd en ongewenste welvaartsverliezen worden voorkomen." Hieruit volgt de volgende operationele doelstelling van de BMKB: "het ondersteunen van MKB-bedrijven bij het verkrijgen van krediet met bevredigende rentabiliteit en continuïteit perspectieven, maar met een tekort aan zekerheden".</p> <p>Met de BMKB staat de overheid borg voor een deel van het krediet dat een financier, vooral banken, aan een onderneming verstrekt. Hierbij is de overheid achtergesteld ten opzichte van alle bestaande leningen, eerste verliezen komen dus bij de overheid terecht. Het moet hierbij gaan om nieuw krediet en is niet bedoeld om oude kredieten te herfinancieren. Het totaal aan borgstellingen mag voor één onderneming niet hoger zijn dan 1,5 miljoen euro. Bij de berekening daarvan wordt uitgegaan van de al verleende borgstellingen minus het bedrag dat al is afgebouwd. Er bestaat geen ondergrens voor toepassing van de BMKB. De financier dient voor een deel van het krediet waarop de BMKB van toepassing is, zelf risico te dragen.</p>
Methode	<p>De werkgroep is negen maal bij elkaar gekomen om de diverse onderwerpen te bespreken. Daarnaast heeft de werkgroep een workshop bijgewoond over de rol van de overheid bij financiering van het MKB. (kennisvergaring)</p> <p>Het Centraal Planbureau (CPB) heeft op verzoek van de werkgroep data geanalyseerd waarmee karakteristieken van bedrijven met BMKB en bedrijven zonder BMKB met elkaar vergeleken kunnen worden. (data analyse)</p> <p>Het onderzoek naar kostendekkendheid en de verschillende beleidsopties is mede gebaseerd op eerder onderzoek naar de kostendekkendheid (2012) en gegevens over de omvang van het gebruik, inkomsten en uitgaven van de BMKB. (desk research)</p> <p>Ook heeft de werkgroep geprobeerd zicht te krijgen op de toepassing van de BMKB door banken. In dit kader is gesproken met de ABN AMRO, ING en Rabobank. Daarnaast is gesproken met de professor Boot (UvA) en professor Duffhues (UvT) voor een onafhankelijke expertduiding van de rol van de BMKB bij kredietverlening. (diepte interviews)</p> <p>Het concept rapport is ter consultatie aangeboden aan ABN AMRO, ING en de Rabobank. Bijlage 6 bevat op hoofdlijnen het resultaat van de consultatie en de reactie van de werkgroep. Daarnaast is het rapport ter commentaar voorgelegd aan de directie Ondernemerschap van het ministerie van Economische Zaken. (feedbackronde)</p>
Doeltreffendheid	In termen van doeltreffendheid concludeert de werkgroep dat de BMKB wordt toegepast bij bedrijven die daarvoor volgens de doelstelling van de regeling ook voor in aanmerking komen.
Doelmatigheid	Op basis van de beschikbare gegevens is het lastig om de doelmatigheid van de regeling te beoordelen. Wel blijkt dat de solvabiliteit, het zekerhedenoverschot en de omzet van BMKB-bedrijven toenemen in de jaren na de garantieverstrekking.

De solvabiliteit en het zekerhedenoverschot blijven echter steken op een niveau onder dat van de bedrijven die geen gebruik maken van de regeling. Verder blijkt dat het aantal faillissementen binnen de populatie van BMKB bedrijven niet afwijkt van het aantal faillissementen binnen de populatie van niet-BMKB bedrijven.

Aanbevelingen

Om het verlieslatende karakter van de regeling terug te brengen ziet de werkgroep het volgende pakket maatregelen:

- Het verhogen van de premie.
- Het aanpassen van de risicoverdeling tussen overheid en financier (via borgstelling percentage of loslaten first loss mechanisme). Dit leidt tot de situatie waarbij financiers kritischer vooraf kijken welke bedrijven voor de regeling in aanmerking komen en achteraf meer zullen doen om onderpand uit te winnen.
- Het loslaten van extra gunstige voorwaarden voor innovatieve bedrijven.

Om het niveau van kostendekkendheid te borgen adviseert de werkgroep om bij toekomstige voornemens tot wijzigingen de regeling vooraf zo goed mogelijk op het effect op kostendekkendheid te toetsen.

Kabinetsreactie

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/07/07/kamerbrief-met-beleidsevaluatie-en-kabinetsreactie-borgstelling-mkb-kredieten>

Evaluatie Valorisatieprogramma

Bureau	Dialogic
Publicatiedatum	30 juni 2018 (rapportdatum) – 4 juli 2018 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/06/30/eindevaluatie-valorisatieprogramma
Doel en opzet	<p>In 2010 is het Valorisatieprogramma gelanceerd met als doel te komen tot betere en snellere benutting van beschikbare kennis vanuit de betrokken kennisinstellingen en te komen tot structurele verankering van succesvolle, op valorisatie gerichte activiteiten vanuit regionale consortia rond kennisinstellingen. Inzet van dit programma was het stimuleren van samenwerking tussen stakeholders en opbouwen van ervaring en expertise. In totaal is € 62,7 miljoen Rijkssubsidie toegekend aan twaalf consortia en is ongeveer een zelfde bedrag vanuit de betrokken regionale partijen bijgedragen. Het Valorisatieprogramma is uitgevoerd door RVO.nl en begeleid door een externe Adviescommissie Valorisatie.</p>
Methode	<p>Voor de uitvoering van deze evaluatie is gebruik gemaakt van de volgende onderzoeksmethoden:</p> <ul style="list-style-type: none">- Deskstudie: op basis van bestaande documenten is de geschiedenis en uitvoering van het Valorisatieprogramma in kaart gebracht, alsook de ontwikkelingen in het bredere 'valorisatielandschap'.- CBS-microdata: om inzicht te verkrijgen in hoe het Valorisatieprogramma neerslaat onder bedrijven is gebruik gemaakt van CBS-microdata. Daarbij is onderscheid gemaakt naar de mate van intensiteit van het gebruik/deelname aan het Valorisatieprogramma.- Uitvoering van een telefonische enquête onder een representatieve steekproef van >300 betrokken bedrijven (van de in totaal bijna 2000 bedrijven)- Om voldoende begrip te krijgen voor de regionale variëteit in de uitvoering van het Valorisatieprogramma zijn site visits georganiseerd per deelnemend consortium, waarbij betrokkenen bij de verschillende faciliteiten zijn gesproken. Als vervolg op de site visits zijn ook twee afsluitende groepssessies georganiseerd.- Interviews: in aanvulling op de site visits hebben we gesproken met diverse stakeholders.
Doeltreffendheid	<p>Uit de evaluatie van Dialogic komt naar voren dat de bijdrage van het programma veelledig is geweest en dat verder moet worden gekeken dan de gesubsidieerde bedrijven. Volgens Dialogic heeft het programma een aanjagende rol vervuld, waardoor de aandacht voor kennisbenutting bij regionale overheden en kennisinstellingen is toegenomen. De consortia hebben met steun van het programma hun valorisatie-infrastructuur verder op orde gebracht. Daarnaast is met het programma een ondernemende houding bij onderzoekers, studenten en docenten aangewakkerd, zijn er nieuwe netwerken ontstaan en is geëxperimenteerd met nieuwe vormen van ondersteuning. Aandachtspunt is volgens de evaluatie dat de cultuuromslag binnen kennisinstellingen nog niet voltooid is en dat consortia onvoldoende geleerd hebben van "best practices" van andere consortia. Volgens Dialogic is het nog wel te vroeg om de economische effecten van het programma vast te stellen.</p>
Doelmatigheid	<p>Volgens Dialogic is met subsidie ook een substantiële impuls gegeven aan de professionaliteit van de schakelpunten die de kennisbenutting en ondernemerschap in de regio bevorderen. Door deze schakelpunten zijn er lokaal sterkere verbindingen ontstaan tussen onderzoek, onderwijs en toepassing. Het valorisatieprogramma heeft volgens Dialogic de belofte om in de toekomst nog veel bij te dragen aan kennisbenutting en ondernemerschap. Of deze belofte wordt</p>

ingelost hangt af van de mate waarin deze schakelpunten in de toekomst overeind blijven.

Aanbevelingen

Dialogic beveelt in het evaluatierapport drie complementaire lijnen aan om valorisatie verder te stimuleren:

- Het creëren van basisvoorzieningen voor het onderhouden en professionaliseren van de valorisatiecentra.
- Het verder uitbouwen van de reeds ontwikkelde valorisatie-infrastructuur. Een aanvullende mogelijkheid is om een 'impactprogramma' te creëren waarbij de centra (samen) voorstellen kunnen indienen voor nieuwe experimenten.
- Het bieden van een fonds voor spin-offs (en mogelijk ook overige startups) die nog niet bij andere financiers terecht kunnen.

Kabinetsreactie

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/07/04/aanbiedingsbrief-bij-eindevaluatie-valorisatieprogramma>

Evaluatie Garantiefaciliteit Ondernemingsfinanciering

Bureau	MBCF en Berenschot
Publicatiedatum	24 september 2014
Link	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-443133
Doel en opzet	<p>De Garantiefaciliteit Ondernemingsfinanciering (GO-regeling) is in 2009 ingevoerd om in te spelen op de gevolgen van de financiële crisis. De GO-regeling beoogt de kredietverlening aan (middel)grote bedrijven te stimuleren door middel van het bieden van een staatsgarantie op bankkredieten. De GO-regeling tracht grotere MKB-ondernemingen te bedienen die zonder de GO-regeling niet aan financiering zouden zijn gekomen. De gedachte is dat, door het op gang houden van de kredietverlening, bedrijven in staat blijven om investeringen te doen en daarmee economische groei aan te wakkeren.</p> <p>Banken krijgen via de GO-regeling een staatsgarantie van 50% bij kredietverstrekking van minimaal € 1,5 miljoen en (momenteel) maximaal € 150 miljoen. Over het staatsgegarandeerde deel betaalt de bank garantieprovisie aan de staat.</p>
Methode	<p>Kwalitatief: interviews met betrokkenen van RVO.nl, Ministeries van EZK en Financiën en MKB-Nederland. Ook zijn 12 interviews gehouden met deelnemende banken. Daarnaast zijn vier banken die niet deelnemen aan de regeling bevroegd. Tenslotte zijn 15 ondernemers geïnterviewd die met de GO-regeling in aanraking zijn gekomen. Kwantitatief: alle GO-dossiers die bekend zijn bij RVO.nl zijn bestudeerd en daaruit is informatie gehaald, zoals: jaar van aanvraag, doel financiering, rating, type bedrijf, etc. Met deze informatie is een dataset ontstaan waarmee statistische analyses zijn uitgevoerd ter bepaling van de effectiviteit.</p>
Doeltreffendheid	<p>Op basis van verschillende kwantitatieve onderzoeksmethoden concluderen wij dat ca. 50% van het krediet dat onder de GO-regeling is verstrekt direct een bijdrage heeft geleverd aan het verhogen van de kredietverlening aan het MKB. Voor de overige 50% geldt dat er mogelijk een indirecte bijdrage is geleverd aan de kredietverlening. Dit omdat een deel van deze kredieten zonder de GO-regeling onder minder gunstige condities zou zijn verstrekt.</p> <p>De verklaring hiervoor is te vinden in de overweging van banken om gebruik van de GO-regeling te maken. Bij de deelnemende banken bestaan verschillende motieven voor deelname. Niet alle genoemde motieven dragen bij aan het vergroten van de beschikbaarheid van bankkredieten voor bedrijven. Desondanks zijn de banken om moverende redenen bereid geweest een deel van de opbrengsten uit kredietverlening, van kredieten die zij anders ook hadden verstrekt, te delen met de Staat. Het grootste deel daarvan (ca. € 690 miljoen) is in de jaren 2009 en 2010 verstrekt.</p> <p>Er wordt geconcludeerd dat, gegeven de randvoorwaarde van kostendekkendheid van de regeling, de GO-regeling in de huidige vorm een substantiële bijdrage heeft geleverd aan het vergroten van de beschikbaarheid van bedrijfskrediet aan (middel)grote bedrijven.</p>
Doelmatigheid	<p>Er bestaat bij de bancaire doelgroep brede waardering voor de uitvoering van de GO-regeling door RVO.nl, met name vanwege de aanwezige kennis en expertise. Op de aanvragen wordt binnen de daarvoor geldende termijn van drie weken een besluit genomen, in sommige gevallen sneller. De administratieve lasten worden door banken als beperkt ervaren. Gezien de relatief beperkte omvang van de portefeuille (ca. 225 dossiers) is het een</p>

voorwaarde dat er een professionele beoordeling van risico's plaatsvindt. RVO.nl voorziet hier in.

In opzet is de regeling kostendekkend. Op dit moment (ultimo 2013) is de regeling ook feitelijk kostendekkend. Of dit op langere termijn zo zal blijven, hangt sterk af van het aantal verliesposten en de mate waarin de zekerheden die binnen de portefeuille aanwezig zijn (hypotheekrecht, pandrecht ect.) uitgewonnen kunnen worden in geval van verliesdeclaratie.

Aanbevelingen

- Vergroot de bekendheid van de GO-regeling met name onder accountmanagers van banken en bij intermediairs door voorlichting en advertenties.
- Om verdere concentratierisico's van de regeling in de toekomst te beperken bevelen wij aan om zorgvuldig te onderzoeken op welke wijze de concentratierisico's beperkt kunnen worden, met behoud van de kostendekkendheid. Van de mogelijkheden die hiervoor bestaan geniet het naar ons oordeel de voorkeur om in de GO-regeling vast te leggen dat de Minister de mogelijkheid heeft om garanties die wel aan de voorwaarden voldoen niet te verlenen vanuit het oogpunt van risicobeheer van de portefeuille.
- Vergroten toepassingsgebied van de regeling door het creëren van de mogelijkheid om revolving credit faciliteiten onder de GO-regeling te brengen.

Kabinetsreactie

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32637-162.html>

Evaluatie Ondernemerschap in het Onderwijs

Bureau	Ecorys
Publicatiedatum	9 november 2012
Link	https://www.rvo.nl/sites/default/files/Tweemeting%20Ondernemerschap%20en%20Onderwijs%202012.pdf
Doel en opzet	<p>Met het Actieprogramma Onderwijs en Ondernemen stimuleren het Ministerie van EZK en het Ministerie van OCW de ontwikkeling van ondernemende vaardigheden, houding en ondernemerschap binnen het onderwijs. Daarnaast is het belangrijk om het onderwijs en bedrijfsleven dichter bij elkaar te brengen.</p> <p>Doelstellingen:</p> <ul style="list-style-type: none">- Een toenemend aantal onderwijsinstellingen in Nederland heeft ondernemerschap in het onderwijs geïntegreerd in beleid, organisatie en lesprogramma.- Meer leerlingen en studenten gedragen zich ondernemender, zijn positief over ondernemerschap en starten binnen 5 jaar na afronding van hun opleiding een eigen bedrijf.
Methode	<p>Het onderzoek beschrijft de tweemeting Ondernemerschap in het Onderwijs. De dataverzameling heeft plaatsgevonden in het voorjaar van 2012. Hierbij zijn de volgende onderzoeksmethoden toegepast:</p> <ul style="list-style-type: none">- Internetenquête onder 706 onderwijsinstellingen uit po, vo, mbo en hoger onderwijs en onder 1.241 studenten in het hbo en wo;- Verdiepende interviews (35) met schoolleiders/directie;- Selectie en beschrijving van 16 best practices, verdeeld over po, vo, mbo, hbo en wo.
Doeltreffendheid	<p>Op basis van de uitkomsten van de tweemeting kan worden geconcludeerd dat ondernemerschap in het onderwijs in vergelijking met de eerdere metingen in 2007 en 2010 bij een groeiend aantal onderwijsinstellingen een steviger plek in de organisatie en het onderwijsaanbod heeft verworven. De grootste vooruitgang wat dit betreft is gemeten in het vo en het hbo. Maar ook in het po komt ondernemerschap steeds meer tot zijn recht. In vergelijking met het mbo en hbo heeft het ondernemerschapsonderwijs op universiteiten een minder centrale plaats, maar ook daar wordt vooruitgang geboekt, vooral op het vlak van de Centres of Entrepreneurship en de relatie met het bedrijfsleven. In het mbo is op een aantal punten een achteruitgang gemeten op het gebied van ondernemerschap in het onderwijs, hoewel ondernemerschap daar nog steeds een vooraanstaande plaats inneemt.</p> <p>De intensiteit van contacten tussen onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven is toegenomen, hoewel het aantal bedrijfsbezoeken van leerlingen en studenten over de gehele linie is teruggelopen. Bij ongeveer twee derde van de studenten (in mbo, hbo en wo) maakt ondernemerschap deel uit van hun beroepswens. Overigens is een grote groep studenten niet bekend met de ondernemerschapsfaciliteiten die de onderwijsinstellingen bieden.</p>
Doelmatigheid	Dat is niet uit deze tweemeting te concluderen.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">- Inventariseer welke specifieke belemmeringen de onderwijswetgeving bevat om (ondernemerschapsonderwijs) verder te stimuleren.- Stimuleer Centres of Entrepreneurship in het mbo of de mogelijkheid tot aansluiting bij de Valorisatieregeling- Verspreid best practices uit het hoger onderwijs om een gestructureerde aanpak voor ondernemerschapsonderwijs in het mbo te ontwikkelen.- Faciliteer instellingen op het gebied van toetsingsmogelijkheden en certificaten.

Kabinetsreactie

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33750-VIII-41.html#ID-259737-d37e68>

Evaluatie Programmaonderzoek MKB en Ondernemerschap

Bureau	Dialogic
Publicatiedatum	November 2013 (rapportdatum) - 20 januari 2014 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2014D01704&did=2014D01704
Doel en opzet	<p>Het Programmaonderzoek bestaat uit vier deelprogramma's: Datasets & Modellen, Kennis-opbouw, Kennisoverdracht en Topsectoren. Laatstgenoemde werd in 2012 voor de duur van twee jaar aan het programma toegevoegd.</p> <p>Datasets zijn een belangrijke pijler van het Programmaonderzoek: samen met de modellen vormen ze de input voor de deelprogramma's Kennisopbouw en Kennisoverdracht.</p> <p>Kennisopbouw omvat de volgende twee componenten: onderzoeken op het terrein van MKB en Ondernemerschap door Panteia en wetenschappelijke publicaties van medewerkers van Panteia in samenwerking met wetenschappers van kennisinstellingen (overwegend universiteiten) in wetenschappelijke tijdschriften.</p> <p>Kennisoverdracht heeft als doel om de data en kennis die zijn opgebouwd binnen de deelprogramma's Datasets & Modellen en Kennisopbouw te ontsluiten. Panteia past hiervoor een multi-channelstrategie toe; ze maakt de kennis beschikbaar langs diverse kanalen.</p> <p>Het deelprogramma Topsectoren (toegevoegd in 2012) heeft als doel het systematisch versterken van kennisopbouw over MKB en Ondernemerschap als aanvulling op het door het Ministerie van Economische Zaken ingezette Topsectorenbeleid.</p>
Methode	<p>Deskresearch: Op basis van deskresearch zijn gegevens verzameld over output, inrichting (governance) en kosten van het Programmaonderzoek.</p> <p>Een online enquête: Aanvullend op het deskresearch is een online enquête uitgezet onder abonnees van de digitale nieuwsbrief van het Programmaonderzoek.</p> <p>Diepte-interviews: afgenomen met vertegenwoordigers van Panteia, het Ministerie van Economische Zaken, MKB-adviseurs, co-financiers, gebruikers van het Programmaonderzoek en onafhankelijke experts.</p> <p>Strategische workshop: tijdens deze bijeenkomst zijn de belangrijkste voorlopige evaluatieresultaten besproken met stakeholders.</p>
Doeltreffendheid	<p>De hoofdconclusie is dat het Programmaonderzoek op hoofdlijnen goed heeft gepresteerd en doeltreffend is. Het blijkt dat de doelstellingen van het Programmaonderzoek vrijwel geheel zijn behaald. Deze doelstellingen zijn gemeten met 15 prestatie-indicatoren. Met name het bereik en het gebruik van (producten) van het Programmaonderzoek zijn toegenomen.</p>
Doelmatigheid	<p>De hoofdconclusie is dat het Programmaonderzoek doelmatig wordt uitgevoerd en dat het Programmaonderzoek aan de uitvoerder concurrentievoordelen biedt op de commerciële markt voor contractonderzoek en consultancy. De omvang van deze voordelen kan niet gekwantificeerd worden. Panteia, dat als enige het Programmaonderzoek uitvoert, heeft maximale waarborgen getroffen om</p>

Aanbevelingen

marktverstoring te voorkomen. De belangrijkste waarborg is dat Panteia alle nieuwe informatie uit het Programmaonderzoek openbaar maakt.

In het rapport zijn 4 toekomstvarianten (afgezet tegen de nul variant, een in opzet ongewijzigd, maar wel gesaneerd, Programmaonderzoek wederom door Panteia te laten uitvoeren) voorgesteld waarin door Dialogic de voor- en nadelen zijn beschreven gericht op doeltreffendheid en doelmatigheid.

Kabinetsreactie

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2014Z00801&did=2014D01703

Bureau	SEO
Publicatiedatum	April 2017 (rapportdatum) – 18 mei 2017 (TK)
Link	http://www.seo.nl/uploads/media/2017-17_Evaluatie_fiscale_ondernemersregeling.pdf
Doel en opzet	<p>Binnen het ondernemersbeleid zijn fiscale maatregelen budgettair gezien het meest omvangrijke onderdeel (> € 2 miljard). De volgende zeven instrumenten maken onderdeel uit van deze evaluatie: de Zelfstandigenaftrek (ZA), de Kleinschaligheidsinvesteringsaftrek (KIA), Startersaftrek (SA) en de Startersaftrek bij arbeidsongeschiktheid (SAO), de Willekeurige afschrijving starters (WAS), de Fiscale oudedagsreserve (FOR) en de Meewerkaftrek (MA). Naast deze instrumenten zijn er gerelateerde fiscale maatregelen die mede de totale fiscale behandeling van het ondernemerschap in Nederland bepalen. De meest prominente fiscale maatregel is de MKB-winstvrijstelling (MWV). De MWV wordt daarom ook meegenomen in deze evaluatie.</p> <p>MWV - Ondernemerschap bevorderen, fiscale neutraliteit tussen IB-ondernemer en DGA bewerkstelligen ZA - Ondernemerschap bevorderen, inkomenssteun zelfstandigen, reserveringen mogelijk maken, lastenverlichting MA - Compensatie meewerkende partner FOR – In eigen onderneming houden van pensioenvermogen SA - Ondernemerschap bevorderen SAO - Participatie van arbeidsbeperkten bevorderen KIA - Ondernemerschap bevorderen, stimuleren van investeringen WAS – Risicobereidheid om te starten verhogen, stimuleren van investeringen</p>
Methode	De evaluatie is grotendeels gebaseerd op beschrijvende statistiek. Er zijn beperkte mogelijkheden voor econometrische analyse.
Doeltreffendheid	<p>Een harde evaluatie van de doeltreffendheid van de fiscale ondernemersregelingen is niet mogelijk. Op basis van de relatie tussen winst en verschillende kenmerken van de populatie IB-ondernemers is daarom gekeken naar de relatie tussen het gebruik van de fiscale ondernemersregelingen en indicatoren als groei, overlevingskans en werkgelegenheid.</p> <p>Doorgroei van ZZP'ers tot ZMP'er komt weinig voor. Jaarlijks groeit zo'n twee tot drie procent van de ZZP'ers door tot ZMP'er.</p> <p>Een effect op de werkgelegenheid is echter niet hard vast te stellen en een deel van de ZZP'ers bevindt zich bovendien aan de bovenkant van de winstverdeling. De MWV is voor deze ondernemers van groter financieel belang. Het is aannemelijk dat deze ondernemers ook zonder de MWV ondernemer zouden zijn, maar dan waarschijnlijk relatief vaker als DGA. Voor een deel van deze ondernemers is een bestaan als DGA namelijk fiscaal aantrekkelijker dan IB-ondernemerschap wanneer de MWV er niet zou zijn, terwijl dit met de MWV andersom is.</p> <p>De kans om door te groeien en ZMP'er te worden is lager voor hoogopgeleide ondernemers. Bovendien hebben deze hoogopgeleide ondernemers een hogere kans om in de bovenste winstklasse te zitten. De vraag of fiscale ondernemersregelingen bijdragen aan het stimuleren en aan de slag houden van dit type ondernemer is moeilijk te beantwoorden, maar de MWV zou een rol kunnen spelen in de keuze om IB-ondernemer te worden. De ZA is voor ondernemers met hogere winsten waarschijnlijk een minder grote factor om op de marge te kiezen voor het ondernemerschap.</p>
Doelmatigheid	Een volledige analyse van de doelmatigheid van de regelingen is moeilijk te maken, omdat een harde inschatting over de doeltreffendheid ontbreekt. Dit

neemt niet weg dat, naast het budgettaire belang, de administratieve lasten en uitvoeringskosten van de regelingen een beeld geven van de doelmatigheid.

Over het algemeen zijn de regelingen efficiënt qua lasten en kosten, met uitzondering van de FOR, WAS en de SAO. Ook zijn kleine regelingen als de MA en SAO relatief duur. Het is onduidelijk of dezelfde regelingen tegen lagere uitvoeringskosten kunnen worden uitgevoerd.

Aanbevelingen

Meer richten op groei en op de positieve effecten van ondernemerschap.

Kabinetsreactie

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/12/07/kamerbrief-met-kabinetsreactie-evaluatie-fiscale-ondernemersregelingen-en-aanbevelingen-oeso-over-zzpers>

Evaluatie Wet op de Kamer van Koophandel

Bureau	Andersson Elffers Felix (AEF)
Publicatiedatum	22 december 2017 (rapportdatum) – 1 maart 2018 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/12/22/eindevaluatie-wet-op-kamer-van-koophandel
Doel en opzet	De gewenste maatschappelijke doelstelling (impact) van de Kamer van Koophandel, en daarmee de Wet KvK, is het “stimuleren van economische ontwikkeling door middel van het informeren en ondersteunen op het gebied van ondernemen en innovatie.” Om deze maatschappelijke doelstelling na te streven hanteert de Wet KvK een aantal instrumenten, die wij categoriseren onder transitie en wettelijke taken.
Methode	<ul style="list-style-type: none">- Semigestructureerde interviews binnen en buiten KvK- Broninformatie van KvK, EZK, sociale media en websites private partijen- Beleidsreconstructie verwerkt in een doelenboom
Doeltreffendheid	De transitie van de KvK is succesvol verlopen en heeft, samen met het vernieuwde wettelijke kader, de KvK goed in positie gebracht om haar wettelijke taken beter en op een meer geïntegreerde wijze te vervullen.
Doelmatigheid	De transitie ging gepaard met een aanzienlijke besparing, zonder dat er aan dienstverlening is ingeboet.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">- De KvK blijft investeren in de kwaliteit van haar medewerkers, zodat de taakuitvoering op het direct na de transitie geconstateerde, hoge niveau blijft;- De aansturing van het digitale ondernemersplein helderder kan;- De adviesrol van de regionaden te verduidelijken en het (her)benoemingsbeleid zo in te vullen dat continuïteit gewaarborgd is;- KvK het afwegingskader voor besluiten tot (al of niet) samenwerking met andere partijen transparant moet maken;- De KvK haar klachtenprocedure kan verbeteren en toegankelijker maken;- Duidelijke keuzes moeten worden gemaakt over de regiotaak van KvK (aansluiting bij landelijke opdracht of aanvullende taak gericht op regiostimulering).
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/03/01/kamerbrief-over-evaluatie-van-de-wet-op-de-kamer-van-koophandel

Evaluatie Subsidiereregeling Innovatieve Scheepsbouw

Bureau	Dialogic
Publicatiedatum	Oktober 2014 (rapportdatum) – 14 november 2014 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2014D41909&did=2014D41909
Doel en opzet	Doel 1: Meer innovatie Doel 2: Behalen gelijk speelveld / level playing field Doel 3: Stimuleren economie en werkgelegenheid in Nederland
Methode	Bij de evaluatie van de SIS-regeling is uitgebreid nagegaan of de regeling kwantitatief geëvalueerd kon worden, conform het advies van de Expertgroep Effectmeting (Commissie Theeuwes, 2012). Dit bleek voor de regeling in kwestie niet mogelijk, in verband met het geringe aantal waarnemingen, de onmogelijkheid om voldoende goedgekeurde en afgewezen subsidieaanvragen met elkaar te kunnen vergelijken en omdat het doel (meer innovatie) te vaag is geformuleerd om te bepalen of het doel is bereikt. De evaluatie is gebaseerd op een combinatie van literatuurstudie, uitgebreid dossieronderzoek bij RVO, interviews en rekenmodellen.
Doeltreffendheid	Input additionaliteit: In directe zin zijn de gesubsidieerde scheepsbouwers door deze regeling maar weinig euro's extra aan onderzoek, ontwikkeling en innovatie gaan besteden. Indirect hebben werven door de regeling wel meer ruimte om risico te nemen en te investeren in onderzoek, ontwikkeling en innovatie, die niet is gebonden aan de specifieke subsidie-aanvraag. Output additionaliteit: Op basis van interviews menen de onderzoekers dat de extra productie door de gesubsidieerde scheepsbouwers als gevolg van deze regeling klein is. Externe effecten: De kennispillovers worden door Dialogic laag ingeschat.
Doelmatigheid	De uitvoering door EZ/RVO is doelmatig. De kosten die RVO maakt zijn relatief laag. De geïnterviewde scheepsbouwers zijn over het algemeen tevreden over het werk van RVO en de Adviescommissie die de projectaanvragen op innovativiteit beoordeelt. De administratieve lasten (voor aanvragende bedrijven) worden geraamd op gemiddeld 8% van het subsidiebedrag. De kosten lopen uiteen van 2% tot 20% van het subsidiebedrag, afhankelijk van de ervaring van de werf en de mate waarin subsidieadviseurs (op urenbasis, maar ook op basis van 'no cure no pay') beloond worden voor hun diensten.
Aanbevelingen	Het evaluatierapport bevat geen aanbevelingen.
Kabinetsreactie	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34000-XIII-124.html

Bureau	Kwink Groep
Publicatiedatum	13 juni 2016 (rapportdatum) – 30 juni 2016 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/06/30/eindrapport-evaluatie-green-deals
Doel en opzet	De Green Deals vormen een interactieve werkwijze waarmee de overheid (vanaf 2011) vernieuwende, duurzame initiatieven uit de samenleving ruimte geeft. De centrale gedachte is dat de overheid initiatieven van bedrijven, groepen burgers, maatschappelijke organisaties en decentrale overheden faciliteert door het wegnemen van knelpunten. Deze knelpunten kunnen liggen op het vlak van wet- en regelgeving, het ontbreken van marktprikkels, innovatie en netwerkvorming.
Methode	In de beleidsevaluatie is gebruik gemaakt van documentonderzoek, data-analyse van de monitoringsinformatie van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl), een enquête onder veldpartijen (n = 57) en ambtelijke contactpersonen (n = 49), 30 telefonische interviews met veldpartijen en 27 (groeps)gesprekken met departementen, experts en andere betrokkenen.
Doeltreffendheid	<p>Conclusie 1. Het doel van de Green Deals is het 'faciliteren van dynamiek in de samenleving om vernieuwende initiatieven op het gebied van groene groei te genereren'. Deze doelstelling is behaald.</p> <p>Zonder de Green Deals zouden er minder vernieuwende initiatieven zijn gegenereerd die bijdragen aan duurzame én economische groei ('groene groei'). Meer dan 1300 partijen hebben binnen de Green Deals een bijdrage geleverd aan het realiseren van groene groei. Circa 70% van de veldpartijen en ambtelijke contactpersonen is positief over de toegevoegde waarde van de Green Deals voor de realisatie van hun initiatief. Bovendien inspireren de Green Deals dealpartijen en andere partijen om in meer duurzame initiatieven te participeren. Een laatste indicatie van het faciliteren van dynamiek in de samenleving is dat de aanpak navolging krijgt in andere sectoren in de vorm van bijvoorbeeld Health Deals en City Deals en buiten Nederland in de vorm van onder andere Innovation Deals.</p> <p>Conclusie 2. Sommige Green Deals leiden tot het wegnemen van structurele belemmeringen voor groene groei. In andere deals worden belangrijke processtappen gezet die kunnen leiden tot systeemresultaten. Informatie over kwantitatieve duurzaamheidseffecten en economische effecten van Green Deals is beperkt beschikbaar.</p> <p>In deze evaluatie wordt onderscheid gemaakt tussen procesresultaten, systeemresultaten en kwantitatieve resultaten. Bijna alle Green Deals faciliteren dealpartijen bij het boeken van procesresultaten, zoals kennisuitwisseling door bijvoorbeeld het opzetten van een werkgroep, het organiseren van een congres, het uitvoeren van onderzoek of het opstellen van een plan van aanpak. Daarnaast zijn er een groot aantal voorbeelden van systeemresultaten; dit zijn Green Deals waarin structurele belemmeringen zijn weggenomen, waardoor het innovatieproces wordt versneld. Het is aannemelijk dat de systeemresultaten in deze Green Deals uiteindelijk leiden tot duurzame economische groei. De monitoring is met name gericht op voortgang en categorisering van Green Deals, waardoor van de meeste deals geen informatie beschikbaar is over kwantitatieve duurzaamheidseffecten en economische effecten.</p> <p>Conclusie 3. De toegevoegde waarde van de Green Deals voor veldpartijen bestaat met name uit de legitimiteit en bekendheid die het initiatief krijgt dankzij het Green Deal label, de verbreding en versterking van samenwerking met partijen binnen en buiten de Rijksoverheid en de aandacht en prioriteit voor het initiatief binnen de Rijksoverheid.</p>

	<p>Conclusie 4. De Green Deal aanpak is een lerende aanpak. De doorontwikkeling van de Green Deals sinds de start in 2011 levert een positieve bijdrage aan de resultaten.</p>
<p>Doelmatigheid</p>	<p>Bij de Green Deals ontbreekt veelal een lineaire causaliteit tussen doelen, middelen en resultaten. Gebruikelijke evaluatiemethoden vanuit doeltreffendheid en doelmatigheid binnen het Logical Framework²¹ zijn daarom maar beperkt bruikbaar. De doelen van veel Green Deals veranderen gedurende de looptijd, de middelen zijn vooraf onbekend en de resultaten zijn vaak diffuus en niet direct te relateren aan de doelstellingen. Voorbeelden van diffuse (maar niet minder waardevolle) resultaten zijn dat maatschappelijke initiatieven een extra zet krijgen en worden versterkt, dat er verbinding plaatsvindt tussen initiatieven, dat initiatieven worden doorontwikkeld en uiteindelijk worden opgeschaald, dat initiatieven worden versneld, dat er olievlekwerking plaatsvindt. Het in beeld brengen van de resultaten van de Green Deals vraagt daarom om een brede blik, waarin zowel aandacht is voor de bedoelde resultaten, maar ook voor de diffuse resultaten.</p> <p>Op basis van de beschikbare informatie is het niet mogelijk om conclusies te trekken over de doelmatigheid van de Green Deal aanpak.</p>
<p>Aanbevelingen</p>	<p>Bovenstaande conclusies leiden tot vijf onderbouwde aanbevelingen:</p> <p>Aanbeveling 1. Behoud het instrument Green Deals.</p> <p>Aanbeveling 2. Werk aan doorontwikkeling van het instrument Green Deals met oog voor de verschillen tussen de negen thema's.</p> <p>Aanbeveling 3: Maak de monitoring meer betekenisvol.</p> <p>Aanbeveling 4. Stimuleer ontwikkeling en acceptatie van andere vormen van verantwoording.</p> <p>Aanbeveling 5. Bredere verspreiding van de ondersteuningsstructuur.</p>
<p>Kabinetsreactie</p>	<p>https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/06/30/kamerbrief-aanbieden-beleidsevaluatie-green-deals</p>

Voortgangsrapportage Gastvrijheidseconomie inclusief onderzoek streefwaarden NBTC 2012-2015

Bureau	MIR
Publicatiedatum	Juli 2015 (rapportdatum) – 22 december 2015 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toerisme-en-recreatie/documenten/rapporten/2015/07/01/onderzoek-realisatie-streefwaarden-subsidie-nbtc-2012-2015
Doel en opzet	EZK verstrekt jaarlijks een subsidie aan het NBTC gericht op het bevorderen van Nederland als aantrekkelijke bestemming voor vakanties, zakelijke bijeenkomsten en congressen. In 2015 heeft Mir onderzoek gedaan naar of deze streefwaarde zijn behaald.
Methode	NB is eigenlijk geen evaluatie, maar een analyse of de streefwaarden gehaald worden. - Cijfermatige beschrijvende analyse; - Interviews
Doeltreffendheid	MIR concludeert dat NBTC de streefwaarden voor 2012-2015 ruimschoots zal behalen.
Doelmatigheid	Er is niet gekeken naar doelmatigheid.
Aanbevelingen	In het onderzoek wordt geadviseerd om in de nieuwe periode expliciet af te spreken hoe de realisatie van streefwaarden wordt aangetoond. Borg - samen met de panelbureaus en CBS - dat NBTC in de volgende periode wel goede uitspraken kan doen over de representativiteit van de uitkomsten. Naast de (huidige) streefwaarden verdient het aanbeveling om enkele aanvullende streefwaarden af te spreken.
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/toerisme-en-recreatie/documenten/kamerstukken/2015/12/22/kamerbrief-over-gastvrijheidseconomie-in-2015

Evaluatie NBTC 2016-2018

Bureau	Dialogic
Publicatiedatum	16 april 2019 (rapportdatum) – 18 april 2019 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/04/16/evaluatie-nbtc-2016-2018
Doel en opzet	EZK verstrekt jaarlijks een subsidie aan het NBTC gericht op het bevorderen van Nederland als aantrekkelijke bestemming voor vakanties, zakelijke bijeenkomsten en congressen. Deze jaarlijkse subsidie wordt verstrekt vanuit een kaderbeschikking 2016-2019 die elke vier jaar opnieuw wordt vastgesteld.
Methode	Cijfermatige analyse aangevuld met interviews.
Doeltreffendheid	Ten aanzien van de doeltreffendheid van NBTC constateert Dialogic dat zij op koers liggen om tenminste vier van de vijf streefwaarden te halen. De bids voor internationale congressen blijft wat achter maar kent een redelijk grillig verloop.
Doelmatigheid	Dialogic constateert dat subsidie aan NBTC doelmatig is ingezet. Over het geheel genomen is de conclusie dat NBTC haar middelen efficiënt inzet en tot tevredenheid van haar partners functioneert. Hierbij gaat het met name om de traditionele promotiefunctie van NBTC zoals, de HollandCity Strategie (met de verhaallijnen, evenementen en themajaren) en de functie op het gebied van internationale congressen en zakelijke bijeenkomsten.
Aanbevelingen	<p>Het onderzoeksbureau komt tot 10 aanbevelingen w.o.</p> <ul style="list-style-type: none">- Heroverweeg de smalle doelstelling van stimulering van inkomend toerisme en hanteer in het toeristisch beleid bij voorkeur een ruimer welvaartstheoretisch perspectief.- Benader toerisme/gastvrijheidssector als middel om mede vorm te geven aan de realisatie van een bredere maatschappelijke opgave (bijdrage aan bijvoorbeeld leefbaarheid, mobiliteit, cultuurbeleving) naast een betere spreiding van het inkomend toerisme.- In de besprekingen in het kader van de nieuwe subsidiebeschikking zou de aard van de sturingsrelatie duidelijker aan de orde moeten komen. <p>Het evaluatie rapport constateert eveneens dat de uitvoering van de huidige effectmeting het niet (goed) mogelijk maakt om de additionaliteit van de activiteiten van NBTC goed te meten. Dit komt door het ontbreken van geschikte data en de invloed van de vele omgevingsfactoren.</p>
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/04/18/kamerbrief-over-bestemming-nederland

Monitoring Biobased Economy in Nederland 2013

Bureau	RVO.nl
Publicatiedatum	25 april 2014 (rapportdatum) – 28 mei 2014 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2014/05/28/monitoring-biobased-economy-in-nederland-2013
Doel en opzet	Het programma biobased economy heeft conform de 'Overheidsvisie Biobased Economy' uit 2007 en de 'Hoofdlijnnotie Biobased Economy' uit 2012 het onderwerp in nationaal en internationaal verband geagendeerd. Bij het programma staat netwerksturing centraal. De werkwijze en uitgangspunten werden in bestaande en nieuwe strategische netwerken uitgedragen en het programma heeft zich laten inspireren door de kennis en inzichten van anderen.
Methode	Nvt; betreft feitelijk geen evaluatie maar monitoring voortgang van het programma
Doeltreffendheid	Nvt
Doelmatigheid	Nvt
Aanbevelingen	Nvt
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/05/28/kamerbrief-evaluatie-en-monitoring-programma-biobased-economy

Bureau	Berenschot
Publicatiedatum	7 mei 2015 (rapportdatum) – 2 december 2015 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2015D47034&did=2015D47034
Doel en opzet	De doelstelling van MVO Nederland is om een onafhankelijk kennis- en informatiecentrum op te richten dat informatie over maatschappelijk verantwoord ondernemen zou verzamelen, analyseren en verspreiden, zowel nationaal als internationaal. MVO Nederland stimuleert netwerkvorming tussen haar leden, geeft voorlichting en praktische informatie inzake MVO.
Methode	Interviews
Doeltreffendheid	Hoewel de bijdrage van de kennis- en voorlichtingsfunctie zoals door MVO Nederland wordt vormgegeven in absolute zin niet vast te stellen is, is het aannemelijk dat MVO Nederland met het MVO Informatiepunt en het Brancheprogramma een positieve bijdrage heeft geleverd aan de verbreding en verdieping van MVO in Nederland. De groep die nu wordt bereikt zijn voornamelijk, maar niet uitsluitend, koplopers en vroege volgers op het gebied van MVO.
Doelmatigheid	MVO Nederland is efficiënt met de ter beschikking gestelde middelen omgegaan en heeft daarmee een goede prestatie geleverd.
Aanbevelingen	Het onderzoeksbureau heeft geen concrete aanbevelingen gedaan, uitgezonderd dat de belangrijkste opgave ligt in het meer betrekken van een brede groep volgers.
Kabinetsreactie	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-26485-214.html

Evaluatie Topsectorenaanpak

Bureau	Dialogic
Publicatiedatum	7 april 2017 - 27 juli 2017 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/04/07/evaluatie-topsectorenaanpak-deel-1-hoofdrapport
Doel en opzet	Met de introductie van het Bedrijvenbeleid van kabinet Rutte I werd het pakket generieke innovatieregelingen uitgebreid met een specifiek beleidsspoor: de Topsectorenaanpak. Deze aanpak diende ervoor te zorgen dat bedrijven en kennisinstellingen elkaar beter weten te vinden in het versterken en transformeren van hun innovatiesysteem. De achterliggende gedachte is dat dit, in combinatie met het overige innovatie-instrumentarium, bijdraagt aan het behalen van de doelstellingen van het Bedrijvenbeleid: het verwezenlijken van een competitieve en welvarende economie met substantiële R&D-uitgaven en onderzoek op basis van publiek-private samenwerking (PPS).
Methode	Nieuw evaluatieraamwerk vanwege netwerkbenadering. Voor deze evaluatie was een kwantitatieve evaluatie op basis van de Commissie Theeuwes niet mogelijk. Dat komt omdat het een integrale systeemaanpak is waarin meerdere beleidsfacetten en instrumenten tegelijkertijd worden geadresseerd. Daarom heeft Dialogic de evaluatie uitgevoerd met een nieuwe kwalitatieve evaluatiemethodiek waarmee de doeltreffendheid en doelmatigheid van de topsectorenaanpak kon worden beoordeeld.
Doeltreffendheid	De aanpak is doeltreffend geweest in het meer vraaggericht programmeren van publiek-privaat onderzoek bij Nederlandse kennisinstellingen, het afstemmen van human capital activiteiten en bij exportbevordering.
Doelmatigheid	Verder is het aannemelijk dat aanpak een doelmatige beleidsstrategie is, waarbij de opbrengsten opwegen tegen de ingezette middelen.
Aanbevelingen	Dialogic noemt twee onderdelen die in de toekomst kunnen zorgen voor een verdere versterking van de doeltreffendheid van de beleidsaanpak: i) Betrokken partijen moeten meer richting geven aan de ontwikkeling van grensverleggende (innovatie)visies; ii) marktformatie door innovatief aankoopbeleid zou meer deel uit moeten maken van de topsectorenaanpak.
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/07/27/kamerbrief-over-evaluatie-topsectorenaanpak

Evaluatie Garantieregeling Scheepsnieuwbouwfinanciering

Bureau	SEO Economisch Onderzoek
---------------	--------------------------

Publicatiedatum	1 juni 2017 (rapportdatum) – 16 juni 2017 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/06/01/evaluatie-van-de-garantieregeling-scheepsnieuwbouwfinanciering
Doel en opzet	De Garantieregeling Scheepsnieuwbouwfinanciering is in 2013 ingevoerd om de financiering van nieuwbouw van schepen in Nederland te bevorderen. Het gaat om een garantie van de staat op maximaal 80 procent van de financiering van de bouw van een schip. De financiering mag maximaal 80 procent van de bouwkosten zijn.
Methode	In deze evaluatie maken we gebruik van informatie op het internet, wetenschappelijke literatuur en stukken verschaft door betrokkenen. Ook zijn interviews uitgevoerd met EZ, RVO, Netherlands Maritime Technology (NMT), de redersvereniging, banken, werven en exportverzekeraar Atradius. Tevens zijn analyses uitgevoerd van de 'beleidstheorie' van de GSF, motieven voor overheidsingrijpen en de werking van de regeling.
Doeltreffendheid	Door het beperkte gebruik is de GSF niet doeltreffend. Het doel om drempels weg te nemen voor financiering van scheepsnieuwbouw lijkt niet te zijn bereikt, omdat er weinig drempels werden ervaren. De GSF lijkt geen invloed te hebben gehad op de internationale concurrentiepositie van werven. Op dit punt speelt de EKV/EKG een veel grotere rol.
Doelmatigheid	Het beeld van de doelmatigheid is gemengd. Tegenover de beperkte doeltreffendheid staat dat de overheid provisies heeft ontvangen maar geen garanties uitgekeerd. Wel was er sprake van risico dat uitkeren nodig was. Er werd een aanzienlijk garantieplafond vastgesteld. De uitvoeringskosten waren laag, maar in verhouding tot het beperkte aantal garanties juist hoog.
Aanbevelingen	SEO beveelt aan om bij toekomstige regelingen scherper af te wegen wat het probleem is dat wordt opgelost en wat de behoefte is. Als een sector aangeeft dat een behoefte bestaat, is dat een indicatie maar geen bewijs dat een regeling gebruikt zal worden. Ook is bij toekomstige maatregelen van belang wat de meerwaarde is ten opzichte van bestaande regelingen. Er bestaan vele subsidie- en garantieregelingen die een groot aantal activiteiten van bedrijven 'afdekken'. Nieuwe maatregelen hebben dan niet altijd extra nut.
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/06/16/kamerbrief-over-evaluatie-van-de-garantieregeling-scheepsnieuwbouwfinanciering-gsf

Evaluatie Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS)

Bureau	Interne EZK/RVO-evaluatie met externe toets
Publicatiedatum	11 juli 2019 (rapportdatum) – 11 juli 2019 (TK)

Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/07/11/subsidieregeling-duurzame-scheepsbouw-evaluatie-2017-2018
Doel en opzet	Het doel van de Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS) is de introductie van vernieuwende, duurzaamheid bevorderende experimentele technologieën in de markt voor scheepsnieuwbouw en -ombouw mogelijk te maken.
Methode	Het onderzoek bestaat uit een portfolio analyse van de SDS regeling van 2017 en 2018 waarbij ingegaan wordt op duurzaamheidsthema's, marktsegmenten, bijdrage van MKB, inzet van publiek en privaat geld, type innovaties en risicoprofielen. Aansluitend aan de portfolioanalyse wordt gekeken hoe de SDS regeling zich verhoudt t.o.v. eerdere instrumenten die innovaties in de scheepsbouwsector hebben gestimuleerd en wat de toegevoegde waarde van de subsidies ten opzichte van andere overheidsinstrumenten is.
Doeltreffendheid	De SDS is als regeling doeltreffend in de zin dat de beoogde doelgroep wordt bereikt en er zestien uiteenlopende duurzame schepen worden ontwikkeld die op termijn in gebruik zullen worden genomen. Het is op dit moment echter niet hard aan te tonen of deze duurzame investeringen ook zonder de subsidie zouden zijn gedaan. Over de mate waarin deze eerste voor scheepswerven risicovolle stap in de nabije toekomst tot de bouw van meer duurzamere schepen zal leiden, kan op dit moment nog geen uitspraak worden gedaan. Kortom, naast deze zestien projecten zijn er geen aanwijzingen dat de SDS een brede impact heeft: geen aanwijzingen voor additionaliteit, of aanwijzingen dat deze projecten een bredere impact hebben (vervolgprojecten bij de betreffende werf dan wel vergelijkbare projecten bij andere werven). Op basis hiervan is de verwachting dat de impact van de SDS op de verduurzaming van de maritieme sector als geheel relatief beperkt zal zijn.
Doelmatigheid	Omdat er in deze fase van de SDS nog geen harde conclusies getrokken kunnen worden met betrekking tot de doeltreffendheid van de regeling, is er geen uitspraak mogelijk over de doelmatigheid. De doelmatigheid van de uitvoering door RVO is geen onderdeel van deze evaluatie omdat van de uitvoeringsfase van de SDS slechts een relatief klein gedeelte is afgerond en hierover nog geen uitspraken gedaan kunnen worden.
Aanbevelingen	De evaluatie bevat geen aanbevelingen diende als basis voor besluitvorming over eventuele verlening van de SDS-regeling.
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/07/11/kamerbrief-evaluatie-subsidieregeling-duurzame-innovatieve-scheepsbouw

Evaluatie Actal

Bureau	Kwink Groep
Publicatiedatum	3 maart 2016 (rapportdatum) – 16 juni 2016 (TK)

Link	https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2016/03/03/kwaliteit-en-impact-van-de-adviezen-van-actal/kwaliteit-en-impact-van-de-adviezen-van-actal.pdf
Doel en opzet	Het Adviescollege toetsing regeldruk (Actal) heeft de opdracht het regeldrukbeleid kritisch te volgen en het kabinet gevraagd en ongevraagd van adviezen te voorzien om de regeldruk verder terug te dringen. Met dat doel is Actal in 1998 opgericht als tijdelijk adviescollege. Het mandaat van Actal is meermaals verlengd. Eind 2014 is het mandaat van Actal verlengd tot medio 2017.
Methode	De studie kent diverse methoden: zowel deskresearch als interviews. Er is een inventarisatie van 80 van de 85 adviezen die door Actal in de periode 2011-2014 zijn uitgebracht gedaan en een verdiepende documentstudie naar de kwaliteit en impact van een selectie van 40 van deze adviezen. Daarnaast zijn dossierhouders bij departementen en het secretariaat van Actal geïnterviewd over de kwaliteit en impact van individuele adviezen.
Doeltreffendheid	<ul style="list-style-type: none"> - De directe impact van de adviezen van Actal is beperkt. De belangrijkste impact van Actal zit verborgen 'in het proces'. Actal en de departementen kunnen de impact vergroten door te zorgen dat Actal eerder in het proces betrokken wordt. - Dossierhouders zijn gematigd kritisch over de kwaliteit van de adviezen. - Actal en departementen kunnen investeren in het verbeteren van de werkrelatie.
Doelmatigheid	<ul style="list-style-type: none"> - De directe impact van de adviezen van Actal is beperkt. De belangrijkste impact van Actal zit verborgen 'in het proces'. Actal en de departementen kunnen de impact vergroten door te zorgen dat Actal eerder in het proces betrokken wordt. - Dossierhouders zijn gematigd kritisch over de kwaliteit van de adviezen. - Actal en departementen kunnen investeren in het verbeteren van de werkrelatie.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none"> - Actal en de departementen kunnen de impact vergroten door te zorgen dat Actal eerder in het proces betrokken wordt. - Actal en departementen kunnen investeren in het verbeteren van de werkrelatie.
Kabinetsreactie	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/06/16/kamerbrief-over-voorjaarsrapportage-regeldruk

Meta-evaluatie Financieringsinstrumenten

Bureau	Dialogic
Publicatiedatum	19 september 2019 (rapportdatum) – 5 november 2019 (TK)

Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z21161&did=2019D44094
Doel en opzet	Het mkb-financieringsbeleid heeft tot doel het wegnemen van knelpunten op de mkb-financieringsmarkt voor ondernemers met goede ondernemersplannen, maar die in de markt geen financiering daarvoor kunnen verkrijgen.
Methode	Er is onderzoek gedaan o.b.v. literatuur en interviews. De meeste recente evaluaties van de financieringsinstrumenten zijn in het literatuur onderzoek meegenomen
Doeltreffendheid	Beleidsmix is (noodzakelijkerwijs) gevarieerd, maar dekt niet alle knelpunten af. De meeste instrumenten grijpen aan op reële knelpunten in de markt waarvoor overheidsingrijpen gerechtvaardigd lijkt. Het overkoepelende beeld dat hierbij ontstaat, is dat het beleid voor spill-overs relatief rijk is. Alleen in de proof-of-concept en preseed-fase kent de beleidsmix weinig interventie (wel regionale initiatieven). Minder rijk is het beleid voor coördinatie en ontwikkeling van vaardigheden.
Doelmatigheid	Vraag is niet beantwoord in de overkoepelende analyse, maar volgt wel uit de individuele evaluaties van de instrumenten.
Aanbevelingen	Het EZK-financieringsbeleid continueren en enkele nieuwe accenten te leggen gericht op o.a.: <ul style="list-style-type: none"> (1) het verbeteren van de financieringsaanvragen, bijvoorbeeld door middel van ondersteuning en advies, zodat ondernemers beter gepositioneerd zijn voor het verkrijgen van financiering; (2) de beschikbaarheid van risicokapitaal, bijvoorbeeld door EZK steun te verkennen bij opzet nieuwe ROM's; (3) een betere werking van de kredietverleningsmarkt, door het opzetten van een marktmonitor en onderzoek naar de inrichting van een kredietregister.
Kabinetsreactie	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z21161&did=2019D44094

Evaluatie Groeiversneller

Bureau	Technopolis Group
Publicatiedatum	13 december 2012
Link	Niet gepubliceerd
Doel en opzet	<p>EZ heeft in 2008 een opdracht uitgezet bij het High Growth Consortium om het Programma Groeiversneller te ontwerpen en uit te voeren. Groeiversneller moest gericht zijn op in Nederland gevestigde bedrijven die de potentie hebben een forse groeiversnelling te realiseren en ze helpen om van enkele miljoenen naar een omzet van ten minste €20 miljoen per jaar te groeien. Voor deze opdracht heeft het consortium €6 miljoen toegekend gekregen voor vijf jaar. In deze periode is de bijdrage van EZ afgebouwd en is de deelnemersbijdrage stapsgewijs verhoogd.</p> <p>Per 1 augustus 2013 is Groeiversneller een nieuwe fase ingegaan zonder financiële steun van EZ. In het kader van deze transitie heeft de stuurgroep van het programma aan Technopolis gevraagd een consultatie uit te voeren onder deelnemers en consortiumpartners.</p>
Methode	Deskresearch en interviews
Doeltreffendheid	<p>Uit het onderzoek is gebleken dat het programma zowel intern als extern consistent is. Het consortium krijgt 'een voldoende' voor de kwaliteit van de uitvoering en heeft de bereikdoelstellingen behaald. Gemiddeld genomen krijgt het programma een 7 van de respondenten. Voor zover nu al gemeten kan worden blijven concrete groeieresultaten achter bij wat men oorspronkelijk voor ogen had, de deelnemers hebben over het geheel eerder een consolidatie van groei doorgemaakt dan daadwerkelijke versnelling. Gezien de rol die de crisis de afgelopen jaren heeft gespeeld is consolidatie van groei, daar waar andere bedrijven niet overleven, op zichzelf een belangrijke prestatie. Op basis van dit onderzoek kunnen geen sluitende conclusies over de additionaliteit van het programma getrokken worden, de deelnemerbevraging wijst echter wel op indicaties van additionaliteit.</p>
Doelmatigheid	Over doelmatigheid worden geen uitspraken gedaan in dit rapport.
Aanbevelingen	<p>Er zijn in het rapport een aantal aanbevelingen gedaan op het gebied van: de werving van deelnemers, de focus en inhoud van het programma (aansluiting bij de behoefte deelnemers) en de governance.</p> <p>EZ richt zich nu, onder andere via het programma Ambitieuw Ondernemerschap meer op het creëren van de juiste randvoorwaarden waarbij het initiatief bij de stakeholders zelf wordt gelaten en EZ een faciliterende rol op zich neemt.</p>
Kabinetsreactie	-

Evaluatie ICT-beleid

Bureau	Technopolis
Publicatiedatum	3 maart 2017 (rapportdatum) – 12 mei 2017 (TK)
Link	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/03/03/evaluatie-van-het-ict-beleid-van-het-ministerie-van-economische-zaken-directie-regeldruk-en-ict-beleid
Doel en opzet	Deze evaluatie betreft 15 beleidsinitiatieven binnen de clusters e-overheid en ICT-innovatie. De lijst met initiatieven illustreert de brede effecten van ICT op economie en maatschappij. Binnen het cluster e-overheid legt EZK de nadruk op de relatie tussen overheden en bedrijven en bedrijven onderling. Het cluster ICT-innovatie besteedt meer aandacht aan ICT-onderzoek en aan ICT-gebruik in maatschappelijke domeinen.
Methode	<ul style="list-style-type: none"> - Documentanalyse (o.a. eindrapportages, evaluaties en kosten-batenanalyses) - Interviews (30 experts gesproken over hun mening met betrekking tot doeltreffendheid, doelmatigheid, relevantie en EZK-toegevoegde waarde van de initiatieven).
Doeltreffendheid	<p>De doeltreffendheid van de negen beleidsinitiatieven binnen het cluster e-overheid varieert. Een uitdaging bij het beoordelen van doeltreffendheid was dat meer informatie beschikbaar was over het behalen van operationele doelstellingen (output) dan over het behalen van strategische doelstellingen (directe effecten). Onder de geraadpleegde experts is veel consensus. De inzichten en oordelen van experts zijn bovendien vaak in lijn met de indicaties in de beschikbare documenten. We noemen allereerst dat het om de ontwikkeling én implementatie van complexe e-overheidvoorzieningen gaat, gericht op bedrijven en andere doelgroepen. Het is daarom niet vreemd dat de meeste initiatieven in de periode 2011-2015 traag op gang kwamen. Na het aanpakken van inhoudelijke en organisatorische vraagstukken werd geleidelijk meer output gerealiseerd. Dit leidt ook de komende jaren tot effecten, zoals berekend in meerdere kosten-batenanalyses.</p> <p>De doeltreffendheid van de zes beleidsinitiatieven binnen het cluster ICT-innovatie verschilt. Ook de aard van de initiatieven verschilt, in termen van bijvoorbeeld type instrument, ambitieniveau, budget en doelgroep. Het beeld ten aanzien van doeltreffendheid is het meest duidelijk en positief bij de Digital Gateway to Europe. Er zijn geen 20 (de doelstelling) maar 40 bedrijven binnen de doelgroep overtuigd om zich (ook) in Nederland te vestigen. Ook MICT, SURF en Digivaardig scoren relatief goed op doeltreffendheid, hoewel er meer informatie beschikbaar is over output dan over effecten. De Roadmap ICT en de KIA ICT waren doeltreffend in het opstellen van een inhoudelijke agenda en het mobiliseren van belanghebbenden binnen en buiten de overheid.</p>
Doelmatigheid	In relatie tot doelmatigheid noemen we dat de EZ-budgetten voor e-overheid groter waren dan de budgetten voor ICT-innovatie (€135,5 versus €19,3 miljoen euro), vooral omdat het bij e-overheid gaat om ontwikkeling én implementatie. Er zijn enkele initiatieven met een lage doelmatigheid. Dit betreft met name het Ondernemingsdossier maar (vooralsnog) ook voorzieningen waarbij het gebruik geleidelijk op gang komt (met name e-factureren en eHerkenning). Het algemene beeld is dat de kosten proportioneel of zelfs bescheiden zijn, tegen de achtergrond van de gerealiseerde output. De doelmatigheid in termen van samenwerking en andere processen is geleidelijk verbeterd. Dit komt vooral doordat EZ de eigen rol en die van andere partijen heeft verduidelijkt. In enkele gevallen koos EZ de rol van opdrachtgever. In de meeste gevallen, zoals bij het Ondernemersplein en SBR, besloot EZ om zich te beperken tot de rol van beleidsmaker en werd de rol van aanjager en opdrachtgever van e-overheidvoorzieningen overgedragen aan uitvoeringsorganisaties zoals de KvK en de Belastingdienst. Ook vindt meer (efficiënte) afstemming plaats in de driehoek

EZ, BZK, Logius, met sinds augustus 2014 een rol voor de Digicommissaris. Ook hebben de EZ-dossierhouders veel tijd geïnvesteerd in de samenwerking met uitvoeringsorganisaties zoals KvK, RVO en de Belastingdienst.

De oordeelsvorming op het criterium doelmatigheid van het cluster ICT-innovatie ligt in het verlengde van de oordelen m.b.t. doeltreffendheid. De output en effecten van de Digital Gateway to Europe werden bereikt met een beperkt budget. De samenwerking tussen EZ (opdrachtgever) en NFIA verloopt efficiënt. De substantiële investeringen in vernieuwing van de SURF-infrastructuur en het gebruik hiervan door bedrijven, zijn normaal in de context van grootschalige onderzoeksfaciliteiten. Echter, onduidelijk is wat de exacte rol is van dit programma binnen het totaal aan SURF-middelen en -activiteiten. Digivaardig leverde met een realistisch budget een brede set aan output. Het opstellen van de Roadmap ICT en de KIA ICT kost noodzakelijkerwijs veel uren van belanghebbenden. Het EZ-budget was zeer beperkt. De Doorbraakprojecten met ICT hebben mogelijk niet alle verwachtingen ingelost. Omdat het EZ-budget echter beperkt was, lijkt de doelmatigheid voldoende. MICT kon over veel budget beschikken en werd in een onafhankelijke evaluatie beoordeeld als grotendeels succesvol. Op basis hiervan beoordelen we de doelmatigheid van MICT als voldoende, ondanks dat enkele experts kritiek hadden op het grote aantal, kleine projecten met (in hun ogen) beperkte resultaten.

Aanbevelingen

- Effectmonitoring moet worden uitgebreid en er dient vaker te worden geëvalueerd
- Vergroot de coherentie tussen initiatieven
- Verklein de spanning tussen de breedte van het ICT-beleid en het budget
- Gebruik zes overwegingen voor het bepalen (en beperken) van de rol van EZK in het ICT-beleid
- Consulteer een brede groep belanghebbenden in een vroeg stadium
- Continuïteit in dossierhouders is cruciaal voor de rol van EZK als netwerkpartner

Kabinetsreactie

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/05/12/kamerbrief-over-evaluatie-ict-beleid-binnen-begrotingsartikelen-12-en-13>

Bureau	Technopolis i.s.m. ERAC
Publicatiedatum	16 januari 2018 (rapportdatum) - 20 februari 2018 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018Z03016&did=2018D06075
Doel en opzet	Innovatiestimulering in de regio's, die bijdraagt aan de werkgelegenheid en het verbeteren van de concurrentiepositie. Dat gebeurt door decentrale overheden en private partijen die bijdragen aan cofinanciering van EFRO-projecten. Een Europese vereiste is dat de EFRO-middelen van de Europese Commissie voor minstens eenzelfde bedrag publiek en/of privaat gefinancierd worden.
Methode	De evaluatie heeft een kwalitatief karakter gehad (diepte-interviews, online vragenlijst). Een counterfactual-analyse om de impact te meten van door het Rijk gefinancierde projecten in vergelijking met niet door het Rijk gefinancierde projecten was niet zinvol toe te passen. Wel is er een mogelijkheid geschetst om een toekomstige kwantitatieve effectmeting te doen.
Doeltreffendheid	<p>Benoemde effecten en resultaten van door het Rijk gefinancierde projecten zijn: snellere commercialisering van kennis door het mkb (mkb'ers gaven aan een verbetering van hun concurrentiepositie, groei in investeringen en omzet en betere producten en diensten voor klanten te zien), verbetering van valorisatieprocessen bij kennisinstellingen en versterking van het vestigingsklimaat.</p> <p>Zonder de Rijkscofinanciering zouden er minder projecten zijn gefinancierd en waarschijnlijk ook minder grote projecten. Het feit dat bijna alle door het Rijk gefinancierde projecten innovatie als thematische prioriteit hadden, betekent dat er zonder de Rijkscofinanciering ook minder resultaten op het gebied van innovatie bereikt zouden zijn.</p>
Doelmatigheid	De Rijkscofinanciering is zeer doelmatig geweest qua uitvoering en opzet. De samenwerking tussen de managementautoriteiten, het Rijk en andere cofinanciers verliep efficiënt. Doelmatigheid uitte zich ook in de lage uitvoeringskosten. De uitvoering van de Rijkscofinanciering van de landsdelige programma's was geïntegreerd in de algemene uitvoering van de programma's door de managementautoriteiten. Bij de grensoverschrijdende projecten was het Rijk zelf verantwoordelijk voor de administratieve uitvoering van de Rijkscofinanciering. De uitvoeringskosten die hieraan verbonden waren, zijn geschat op 1,48% van de grensoverschrijdende Rijkscofinanciering. Tevens blijkt dat 75% van de begunstigden van de Rijkscofinanciering geen additionele administratieve lasten hebben ervaren. De evaluatie laat verder zien dat er zeer waarschijnlijk geen sprake is geweest van verdringing van private middelen.
Aanbevelingen	<p>Definieer een duidelijke missie en concrete beleidsdoelstellingen voor de Rijkscofinanciering, wat het makkelijker maakt om bij een toekomstige evaluatie van de regeling een oordeel te vormen over de effectiviteit van de regeling.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Besteed meer aandacht aan de verspreiding van de resultaten van door het Rijk gefinancierde projecten. Dit kan onder andere leiden tot meer follow-up projecten en samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, kennisinstellingen en regionale/lokale overheden. • Verbeter het monitorings- en evaluatiekader van de regeling, ten behoeve van meer mogelijkheden voor een kwantitatieve beoordeling van de effecten van de regeling in de toekomst.
Kabinetsreactie	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018Z03016&did=2018D06075

Bureau	Dialogic i.s.m. UNU-MERIT
Publicatiedatum	25 juli 2017 (rapportdatum) - 6 oktober 2017 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2017Z13421&did=2017D28310
Doel en opzet	<p>Vanuit de overheid wordt SBIR voor uiteenlopende doelen ingezet waaronder de ontwikkeling van oplossingen (of inzicht krijgen in deze oplossingen) voor maatschappelijke uitdagingen, het stimuleren van innovatie en het versterken van het mkb. Dit gebeurt in de vorm van competitie die de creativiteit van ondernemers gebruikt om tot producten te komen die nog niet in de markt aanwezig zijn. Geselecteerde bedrijven kunnen aan de hand van een haalbaarheidsstudie en vervolgens bij het ontwikkelen van een prototype hun idee tot een product uitwerken. Na de onderzoek- en ontwikkelfase dient de desbetreffende aanbestedende dienst, met de nieuwe inzichten, een aanbesteding te starten. Deze SBIRs worden begeleid door RVO.nl. Vanuit NWO (voorheen onder de vlag van STW) en TNO zijn ook SBIR-oproepen opengesteld (nu binnen Take-Off), welke vooral gericht waren op het valoriseren van de kennis die binnen hun werkveld is ontwikkeld.</p>
Methode	Een mix van kwalitatieve methoden (interviews, enquête) en econometrische analyse ('difference-in-difference' en 'regression discontinuity design').
Doeltreffendheid	SBIR draagt bij aan het ontwikkelen van innovatieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken en de aanpak kent een bewezen maatschappelijke meerwaarde. Daarbij is de kanttekening dat de projecten niet altijd direct in marktrijpe oplossingen resulteren. Bovendien is er niet altijd direct een kant-en-klare markt beschikbaar. Dit valt te verklaren door de huidige opzet van SBIR: SBIR richt zich op het ontwikkelen van innovatieve oplossingen die nog niet in de markt aanwezig zijn. Economische effecten zijn daardoor moeilijk aan te tonen.
Doelmatigheid	<p>De overkoepelende indruk is dat de uitvoering van RVO-SBIR en zeker NWO-SBIR doelmatig verloopt. Het SBIR-proces is efficiënt ingericht voor zowel opdrachtgevers als opdrachtnemers/inschrijvers. SBIR wordt op doelmatige wijze uitgevoerd, maar is als instrument relatief duur als gekeken wordt naar de verhouding tussen uitvoeringskosten en de opdrachtsom van de verstrekte opdrachten. Dit geldt met name bij de SBIRs begeleid door RVO.nl. Qua doelmatigheid van beleid wordt geconcludeerd dat de SBIR complementair is aan andere innovatie-instrumenten. Voorts blijkt dat het potentieel van SBIR nog beter benut kan worden door meer overheden er gebruik van te laten maken, publieke opdrachtgevers intensiever bij de projecten en nazorg te betrekken, en het instrument in opzet en terminologie sterker te richten op maatschappelijke aspecten (ter onderscheiding van economische aspecten).</p>
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none"> • Vergroot de impact van SBIR door meer departementen en andere overheden te stimuleren het instrument te gebruiken. • Wijs opdrachtgevers ook op de mogelijkheden van het Innovatiepartnerschap en op de voor- en nadelen van dat instrument ten opzichte van de SBIR-aanpak. • Ga systematisch na welke mogelijkheden er binnen het wettelijk kader bestaan om bedrijven en startups te ondersteunen bij commercialisatie. • Investeer in een betere infrastructuur voor SBIR (digitaal platform, kennisuitwisseling, samenwerken met andere overheden) om het gebruik te bevorderen. • Maak het meten van de impact van SBIR beter mogelijk door de kwaliteit van de administratieve data te verbeteren.
Kabinetsreactie	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2017Z13421&did=2017D28310

Evaluatie van MKB Innovatiestimuleringsregeling Topsectoren (MIT), 2013 - 2016

Bureau	Technopolis en SEO Economisch Onderzoek
Publicatiedatum	3 maart 2017 (opgeleverd) - 17 maart 2017 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2017Z03803&did=2017D07791
Doel en opzet	Het bevorderen van innovatie bij het mkb en het mkb beter in staat te stellen zich aan te sluiten bij de door de topsectoren opgestelde innovatieagenda's en regionale innovatiestrategieën, onder andere door het stimuleren van samenwerking tussen mkb-bedrijven op het vlak van onderzoek, ontwikkeling en innovatie en het stimuleren van het gebruik van publiek gefinancierde kennis door het mkb. De regeling wordt in samenwerking met de provincies uitgevoerd en gefinancierd. De MIT biedt een 'koffer' aan verschillende instrumenten (innovatieadviesprojecten, kennisvouchers, haalbaarheidsprojecten, R&D-samenwerkingsprojecten, innovatiemakelaars en netwerkactiviteiten).
Methode	Een mix van kwalitatieve methoden (enquêtes en interviews) en econometrische analyse ('difference-in-difference'-analyse).
Doeltreffendheid	De MIT is effectief wat betreft de doelen van de regeling: het vergroot het innovatief vermogen bij het mkb, betreft het mkb bij de innovatieagenda's van de topsectoren en regionale innovatiestrategieën en de samenwerking tussen het Rijk en regio's is verbeterd.
Doelmatigheid	De evaluatie laat zien dat de MIT doelmatig is: de uitvoeringskosten en de administratieve lasten staan in verhouding tot de effecten van de MIT. De MIT is toegankelijk, voorziet in een duidelijke behoefte en ondersteunt het mkb in de eerste fase van innovatietrajecten. Hoewel de gemiddelde uitvoeringskosten in de jaren 2013 tot 2015 net iets boven de norm van vijf procent lagen, lagen de uitvoeringskosten in 2015 onder deze norm. Bijna 70% van de mkb'ers geeft aan dat de administratieve lasten van een MIT-aanvraag in balans staan tot de omvang van de subsidie.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none"> • Definieer duidelijke doelstellingen per instrument. • Verbeter de complementariteit van de diverse MIT-instrumenten. • Verken de mogelijkheid van een verdere vereenvoudiging van de uitvoering, behoud wel de mogelijkheid tot inhoudelijk maatwerk voor de regio's. • Kijk met het oog op de groei van de totale omvang van de aanvragen en de snelle overtekening van de 'first come, first served'-instrumenten naar de balans tussen het MIT-budget en de toegankelijkheid (qua voorwaarden) van de regeling. • Zorg dat de informatie over de MIT en de MIT-projecten beter wordt gebruikt en breid deze informatie uit. • Stem in het kader van de MKB-samenwerkingsagenda Rijk-regio de verschillende (Europese, nationale en regionale) instrumenten gericht op innovatie bij het mkb nog beter op elkaar af en vereenvoudig waar mogelijk.
Kabinetsreactie	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2017Z03803&did=2017D07791

Tussenevaluatie van TKI-toeslagregeling

Bureau	Dialogic
Publicatiedatum	30 september 2016 (rapportdatum) - 7 oktober 2016 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2016Z18411&did=2016D37866
Doel en opzet	Het versterken van de publiek-private samenwerking (PPS) binnen de Topsectoren door een toeslag te verlenen op de private bijdrage aan de onderzoeksorganisaties in het kader van de samenwerkingsprojecten van een Topconsortium voor Kennis en Innovatie (TKI). De essentie van de regeling is dat elke euro die private partijen bijdragen aan PPS-projecten een toeslag genereert van 25% mits het project past binnen een TKI-roadmap ²⁷ . Dit geeft bedrijven een prikkel om mee te helpen bij het versterken van de publieke kennisinfrastructuur toegespitst op de voor hen relevante onderzoeksthema's en geeft kennisinstellingen een prikkel om onderzoek uit te voeren dat voor bedrijven relevant is. Daarnaast zorgt de TKI-toeslag ²⁸ voor extra financiële middelen van het Rijk voor publiek onderzoek op voor bedrijven relevante onderzoeksthema's.
Methode	Kwalitatieve analyse (diepte-interviews, online survey, portfolio-analyse van PPS-projecten, netwerkanalyse).
Doeltreffendheid	De TKI-toeslag is een effectieve manier om vraaggestuurde PPS-projecten op voor het bedrijfsleven belangrijke technologiegebieden te stimuleren. De regeling leidt tot een bestendiging van PPS-netwerken en uitbreiding met nieuwe (mkb-) spelers. De regeling prikkelt kennisinstellingen om onderzoek te verrichten dat voor meerdere bedrijven interessant is, waardoor een multiplier-effect ontstaat: betrokken bedrijven profiteren van elkaars inzet, van de toeslag en van de middelen die kennisinstellingen zelf aanwenden. Omgekeerd zijn kennisinstellingen vanwege de private bijdragen en de toeslag in staat om extra onderzoek te verrichten, leren ze van de samenwerking met bedrijven en worden de regionale ecosystemen voor kennis en innovatie versterkt.
Doelmatigheid	De regeling wordt efficiënt uitgevoerd door RVO.nl. De uitvoeringskosten van RVO.nl zijn beperkt door 'uitbesteding' aan TKI's. De administratieve lasten voor TKI's zijn relatief laag. In praktijk blijkt dat bedrijven en kennisinstellingen wel substantiële administratieve kosten maken ten behoeve van de regeling. Met name kennisinstellingen spenderen veel tijd aan het verzamelen en bijhouden van administratieve gegevens. De uitvoering van de regeling is op een aantal punten complex, vooral doordat de maatwerkopzet heeft geresulteerd in een door de sector zelf gekozen uitvoeringspraktijk die per TKI sterk verschilt.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">• Verhoog het toeslagpercentage, ter vergroting van de prikkel voor bedrijven om in PPS-projecten te investeren.• Wees terughoudend met het wijzigen van de regeling zelf, aangezien de regeling als een complex instrument wordt ervaren.• Stimuleer het gebruik van de projecttoeslag.• Zie erop toe dat er binnen de bredere beleidsmix van het Bedrijvenbeleid ruimte is om ook onderwerpen waar nog onvoldoende private bijdragen voor zijn, te 'kickstarten'.• Ga na in hoeverre het aantal TKI's verder kan worden teruggebracht.• Maak nog duidelijker hoe TKI's worden gefinancierd en voorkom dat TKI's uiteenlopen in het percentage van de programmatoeslag dat ze voorbehouden voor hun eigen activiteiten.• Zorg dat de uitvoeringspraktijk van TKI's geen belemmering kan vormen voor meer crossovers.• Maak zo veel mogelijk gebruik van voorlopige toetsing bij RVO.nl om onzekerheid over inzetprojecten weg te verminderen.

²⁷ De toeslag is inmiddels verhoogd naar 30% voor elke euro die private partijen bijdragen.

²⁸ De naam van de TKI-toeslag is gewijzigd naar PPS-toeslag.

Kabinetsreactie

- Stroomlijn en systematiseer de monitoring van de TKI-toeslagregeling verder, niet in de laatste plaats met het oog op de periodieke evaluatie.
https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2016Z18411&did=2016D37866

Evaluatie van Innovatiekrediet, 2012-2017

Bureau	SEO Economisch Onderzoek en Technopolis
Publicatiedatum	Oktober 2018 (rapportdatum) - 4 februari 2019 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z01928&did=2019D04260
Doel en opzet	Het ontwikkelen van veelbelovende en uitdagende innovaties met een uitstekend marktperspectief die bijdragen leveren aan de innovatiekracht en duurzame groei van de Nederlandse economie. Bedrijven, zowel starters als gevestigde bedrijven, kunnen aanspraak maken op overheidsfinanciering (maximaal 45% van de totale kosten), waardoor innovatieve projecten niet geheel uit eigen middelen of door de markt worden gefinancierd. Innovatiekrediet werkt als hefboom voor private financiering, en vereist dus dat ondernemers ook andere financiers aantrekken.
Methode	Een mix van kwalitatieve methoden (enquête, interviews en workshops) en econometrische analyse ('fixed effects' regressiemodel).
Doeltreffendheid	De evaluatie laat zien dat de belangrijkste doelstellingen van het Innovatiekrediet worden behaald. Er wordt geconstateerd dat het Innovatiekrediet een belangrijke rol speelt bij het rondkrijgen van de financiering voor de projecten waarvoor het wordt ingezet. Hiermee helpt het Innovatiekrediet ook om innovatieprojecten sneller tot stand te laten komen. Het Innovatiekrediet zorgt via het mogelijk maken van projecten voor een verhoging van R&D-inspanningen. Deze verhoging is bij technologische projecten sterker zichtbaar dan bij klinische. De analyse geeft ook aan dat het Innovatiekrediet voor meer werkgelegenheid zorgt bij de ontvangende bedrijven.
Doelmatigheid	Het Innovatiekrediet heeft vooral toegevoegde waarde in de financieringsfase doordat het is gericht op grotere investeringen voor risicovolle projecten. Hier ligt ook de toegevoegde waarde ten opzichte van de Seed Capital-regeling. Het Innovatiekrediet sluit redelijk goed aan op de Vroege Fase Financiering. Het is lastig om de uitvoering van het Innovatiekrediet doelmatig te laten verlopen. De uitvoering vereist enerzijds een strakke structuur waarin heldere afspraken worden vastgelegd, anderzijds sluit dit meestal niet aan op het karakter van innovatieprojecten. RVO.nl heeft goed invulling weten te geven aan de manier waarop aanvragen worden beoordeeld. Daarnaast is RVO.nl duidelijk in de documentatie die van aanvragers en gebruikers wordt verwacht en in de afspraken die worden gemaakt met gebruikers. Die wisselwerking tussen aan de ene kant een sterke structuur en aan de andere kant de turbulente werkelijkheid is sterk terug te zien in de uitvoerings- en maatschappelijke kosten. Vanuit de selectiecriteria wordt de haalbaarheid geborgd, wat de doelmatigheid bevordert.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">• In communicatie sterker inzetten op een duidelijke omschrijving van de doelgroep van het Innovatiekrediet.• Een keuze maken om binnen het Innovatiekrediet al dan niet projecten mede te selecteren op verankering binnen Nederland.• Meer duidelijkheid verschaffen over de status van het streefpercentage van 60% revolverendheid.• Criteria bij de beoordeling van projecten die nu als subjectief worden beoordeeld (nieuwheid voor Nederland en belang voor de Nederlandse economie) nader concretiseren en daarover communiceren richting ondernemers.• Nader onderzoeken hoe het aanvraagproces voor het Innovatiekrediet zou kunnen worden herzien wat betreft de concreetheid die tijdens de aanvraag wordt verwacht van ondernemers.• Overwegen om de adviescommissie van het Innovatiekrediet in te stellen bij Ministeriële Regeling, wat transparantie garandeert.

Kabinetsreactie

- De IT- en datamanagementstructuur bij RVO.nl naar een hoger plan tillen, wat kan leiden tot sneller en meer strategisch inzicht in de (totstandkoming van de) portefeuille.

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z01928&did=2019D04260

Evaluatie van Intellectueel Eigendomsbeleid, 2012-2017

Bureau	Technopolis
Publicatiedatum	1 mei 2018 (rapportdatum) - 9 november 2018 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018D53718
Doel en opzet	Het stimuleren van technische innovaties, waarmee wordt bijgedragen aan economische groei en oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Intellectueel eigendomsrechten beschermen ervaring en kennis en zorgen voor een klimaat waarin bedrijven worden geprikkeld om te innoveren en meer (radicale) innovaties op de markt te brengen.
Methode	Kwalitatieve analyse (interviews en enquête).
Doeltreffendheid	Binnen het huidige Intellectueel Eigendom-stelsel kan kennis effectief worden beschermd en benut voor innovatieve producten en diensten. Intellectueel Eigendomsrechten hebben een faciliterende rol in het delen van kennis binnen (publiek-private) samenwerkingsverbanden en het valoriseren van publiek gefinancierde kennis. Daarmee is Intellectueel Eigendom-beleid een belangrijk onderdeel van de instrumentenmix ter bevordering van innovatie.
Doelmatigheid	De organisatie en uitvoering van Intellectueel Eigendom wordt met name door kleinere ondernemingen (mkb en startups) als complex ervaren en zij zien vaak op tegen potentiële hoge kosten van beschermingen en handhaving van Intellectueel Eigendom. De borging van expertise is kwetsbaar, zowel aan beleidskant als aan uitvoeringskant. De huidige structuur van voorlichting en advisering door overheid en marktpartijen is versnipperd en sluit onvoldoende aan bij de behoefte van (potentiële) gebruikers.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">• Breng het algemeen begrip over Intellectueel Eigendom in de maatschappij op een hoger niveau.• Maak werk van de samenwerking tussen uitvoerende organisaties en andere kernspelers zoals de Kamer van Koophandel.• Geef uitvoerende organisaties (met name OCNL) een heldere taakomschrijving mee met een passend jaarlijks en meerjarig budget.• Faciliteer toegang tot strategisch advies voor kleine en beginnende gebruikersspelers.• Onderzoek hoe kleine spelers actief kunnen worden ondersteund om hen beter in staat te stellen hun Intellectueel Eigendom-rechten te handhaven.• Leer van buitenlandse cases bij de ondersteuning van het mkb.• Het expertiseniveau van publieke organisaties op het (complexe) terrein van Intellectueel Eigendom moet worden geborgd.• Blijf inzetten op het verder ontwikkelen en ondersteunen van valorisatie.• Zorg voor aandacht voor Intellectueel Eigendom binnen periodieke 'technology assessments'.
Kabinetsreactie	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018D53718

Evaluatie van innovatiebox, 2010-2012

Bureau	Dialogic i.s.m. UNU-MERIT
Publicatiedatum	November 2015 (rapportdatum) - 19 februari 2016 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016D07650&did=2016D07650
Doel en opzet	<p>De innovatiebox is een fiscaal instrument in de vennootschapsbelasting (Vpb) met als doel het stimuleren van innovatieve bedrijven tot het doen van meer onderzoek en ontwikkeling en ter versterking van het vestigingsklimaat voor innovatieve ondernemingen in Nederland. De regeling houdt in dat een gedeelte van de winst die voortkomt uit door de belastingplichtige zelf voortgebrachte immateriële activa, onder voorwaarden, wordt verminderd (de netto voordelen worden belast met een effectief tarief van 5% in plaats van het toptarief van 25%).</p> <p>Dit fiscaal instrument valt onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Financiën en staat op de begroting van het Ministerie van Financiën.</p>
Methode	Een mix van kwalitatieve methoden (enquête, interviews en rondetafelbijeenkomst) en econometrische analyse ('difference-in-difference'; aanvullend 'first difference' en 'propensity score matching').
Doeltreffendheid	De innovatiebox is doeltreffend: deze leidt tot extra R&D en innovatie bij bestaande bedrijven en daarmee samengaande spillovers. Tevens draagt de innovatiebox bij aan een verlaging van de effectieve belastingdruk en een gunstig vestigingsklimaat en zo ook aan het aantrekken en behouden van R&D en gerelateerde bedrijvigheid.
Doelmatigheid	De innovatiebox is waarschijnlijk niet het meest krachtige middel om R&D en innovatie te stimuleren door de vorm waarin de stimulans (in dit geval de belastingvermindering) de innovatieve ondernemingengroepen bereikt. De innovatiebox wordt kostenefficiënt uitgevoerd, mede omdat een belangrijk toegangsticket (de S&O-verklaring) kan worden ontleend aan de WBSO. Er is tevredenheid over de uitvoering door de Belastingdienst. Met name de mogelijkheid tot vooroverleg wordt gewaardeerd. Desondanks ervaren sommige gebruikers de innovatiebox als complex. De administratieve lasten voor bedrijven en uitvoeringskosten van de Belastingdienst zijn relatief gering.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">• Overwegen om de S&O-verklaring waar mogelijk verplicht te stellen als toegangsticket voor de innovatiebox.• Zo mogelijk stringenter eisen stellen aan de besteding van de Vpb-belastingvermindering die ondernemingen genieten op basis van de innovatiebox.• Reduceren van de complexiteit van (toepassing van) de innovatiebox waar mogelijk en de toepassing zo transparant mogelijk maken.• Verbeteren van de administratieve informatie omtrent de toepassing, doeltreffendheid en doelmatigheid van de innovatiebox.• Benutten van gekoppelde data om gebruikers van de innovatiebox beter te leren kennen.
Kabinetsreactie	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2016D07650&did=2016D07650

Evaluatie WBSO 2011-2017

Bureau	Dialogic i.s.m. APE en UNU-MERIT
Publicatiedatum	Februari 2019 (rapportdatum) - 11 april 2019 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z07533&did=2019D15405
Doel en opzet	<p>De WBSO is een fiscale regeling in de loon- en inkomstenbelasting ter stimulering van de uitgaven voor speur- en ontwikkelingswerk (S&O) van bedrijven. Sinds 2016 sluit de regeling aan bij de S&O-loonkosten en overige S&O-uitgaven bij bedrijven, in de jaren daarvoor had deze alleen S&O-loonkosten als grondslag. In de periode 2012-2015 is de RDA een aparte regeling binnen de vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting geweest, die aansloot bij de overige S&O-uitgaven. De evaluatie heeft betrekking op zowel de WBSO als de voormalige RDA. In de WBSO is er een verhoogd voordeel voor bedrijven met lagere S&O-uitgaven en bedrijven die nog maar weinig jaren S&O hebben uitgevoerd (de zogenoemde starters).</p>
Methode	<p>Er is gebruikgemaakt van kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden, onder andere econometrisch onderzoek met gekoppelde microdata bij het CBS, een uitgebreide online enquête, interviews/groepsgesprekken en een analyse op basis van de techniek van 'textmining'.</p>
Doeltreffendheid	<p>Het zwaartepunt van de evaluatie lag bij het onderzoeken in welke mate de WBSO van invloed is op de S&O-uitgaven door bedrijven. Econometrische schattingen hebben als resultaat opgeleverd dat een euro WBSO gemiddeld genomen 0,90 euro extra S&O-loonuitgaven oplevert bij bedrijven. Door onvoldoende beschikbaarheid van data over overige S&O-uitgaven (materieële uitgaven en uitgaven aan kapitaalgoederen) kon het effect op de totale S&O-uitgaven niet worden gekwantificeerd. De onderzoekers merken op dat het effect op de totale S&O-uitgaven aanzienlijk hoger kan zijn dan het effect op de S&O-loonuitgaven door complementariteit tussen S&O-loonuitgaven en overige S&O-uitgaven. De evaluatie concludeert verder op basis van verschillende onderzoeksmethoden dat het aannemelijk is dat de WBSO bijdraagt aan additionele innovatie-output, aan meer omzet gerealiseerd met nieuwe producten en diensten, aan een hogere productiviteit en aan S&O-spillovers.</p>
Doelmatigheid	<p>De onderzoekers beoordelen de WBSO als een kostenefficiënte regeling, die door het gros van de gebruikers wordt gewaardeerd en die een aantoonbaar positief effect heeft op de S&O-loonsom van bedrijven. De onderzoekers schatten in dat de economische baten van de WBSO groter zijn dan de economische kosten, mede vanwege de spillovereffecten die aan S&O verbonden zijn.</p> <p>De uitvoeringskosten (overwegend voor RVO.nl) bedragen gemiddeld over de evaluatieperiode circa 2% van de gederfde belastinginkomsten ten gevolge van de WBSO/RDA. Wat betreft administratieve lasten bedragen de zelf gerapporteerde eigen kosten van alle bedrijven naar schatting tussen de 4,4% en 7,0% van het toegekende WBSO-budget in 2017. De geschatte kosten vanwege inzet intermediair bedragen 3,8% van het toegekende WBSO-budget.</p>
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">• Formuleer de rationale of beleidstheorie van de WBSO en beschrijf hoe die relateert aan de doelstellingen.• Reflecteer op de ontwerpdimensie 'technisch nieuw' in de WBSO en overweeg vooral radicale vormen van S&O te ondersteunen.• Heroverweeg hoe S&O in ICT en softwareontwikkeling het beste binnen en/of buiten de WBSO kan worden gestimuleerd.• Stel budget beschikbaar voor het uitvoeren van kleinschalige beleidsexperimenten binnen de WBSO, bijvoorbeeld om meer zicht te krijgen op de effectiviteit van de grondslag van de S&O-niet-loonkosten.• Ga na of geacteerd moet worden op de grootschalige inzet van intermediairs, maar breng in ieder geval de administratieve lasten bij bedrijven terug.• Bekijk op welke wijze de administratie van de kosten en uitgaven kan worden vereenvoudigd en treed in overleg met de doelgroep om de administratieve lasten bij gebruikers te verlagen.

Kabinetsreactie

Vereenvoudig en verkort zo mogelijk de systematiek van indienen en toekennen van een WBSO-aanvraag zodat niet op voorhand S&O-projecten worden uitgesloten vanwege de doorlooptijd die de huidige systematiek van indienen en toekennen kent.

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2019Z07533&did=2019D15405

Evaluatie Stichting voor de Technische Wetenschappen (STW), 2011-2015

Bureau	Een evaluatiecommissie (onder voorzitterschap van P.E. Wierenga, voormalig CEO Philips Research), ondersteund door Technopolis.
Publicatiedatum	Oktober 2016 (rapportdatum) - 24 januari 2017 (TK)
Link	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-797219
Doel en opzet	STW heeft als doelstelling het realiseren van kennisoverdracht vanuit excellent technisch-wetenschappelijk onderzoek. Daartoe brengt STW onderzoekers en potentiële gebruikers bij elkaar en financiert STW excellent technisch-wetenschappelijk onderzoek. STW wordt gefinancierd door NWO en het ministerie van Economische Zaken (EZ). Deze basisfinanciering wordt aangevuld met cofinanciering van het bedrijfsleven en diverse andere organisaties.
Methode	De evaluatiecommissie heeft zich gebaseerd op een onderzoek van Technopolis, rapportages van STW en zelf ingewonnen informatie. Er is gebruikgemaakt van diverse kwalitatieve methoden en van een door Technopolis uitgevoerde econometrische analyse. Als econometrische methodieken zijn gehanteerd: 'difference-in-difference', 'regression discontinuity' en 'fixed effects'/'random effects' panelanalyse.
Doeltreffendheid	De technologiestichting heeft naar het oordeel van de commissie haar taken in de afgelopen jaren effectief uitgevoerd. Verder zijn de aanbevelingen van de vorige evaluatiecommissie serieus genomen en de acties die naar aanleiding daarvan zijn opgepakt, hebben geleid tot verbeteringen in het functioneren van STW. In de econometrische effectmeting blijkt sprake te zijn van een significant positief effect van STW-subsidies op het aantal wetenschappelijke publicaties van onderzoekers en op het aantal publiek-private co-publicaties. Voor andere gehanteerde indicatoren (o.a. het aantal octrooiaanvragen) zijn de statistische resultaten wisselend.
Doelmatigheid	STW is een efficiënte organisatie. De middelen worden doelmatig aangewend en ook is de belasting voor het veld zeker niet te hoog. STW heeft gedurende de evaluatieperiode inspanningen gepleegd om de procedures verder te verbeteren.
Aanbevelingen	<ul style="list-style-type: none">• Geef meer ruimte aan explorerend technisch wetenschappelijk onderzoek en laat daarbij voor een (beperkt) deel van het Open Technologieprogramma het criterium utilisatieperspectief niet of minder zwaar meewegen.• Versterk de strategisch-inhoudelijke kennis- en programmeringsfunctie en durf te kiezen voor inhoudelijke thema's in het belang van de ontwikkeling van de technische en toepassingsgerichte wetenschappen.• Verbreed de expertisefunctie op het gebied van privaat-publieke samenwerkingsverbanden van TTW naar andere NWO-domeinen en maak daar waar zinvol gebruik van de kennis, ervaring en netwerken van TTW. Omgekeerd kan TTW ook leren van ervaringen met deze verbanden in andere domeinen.• Versterk het functioneren van gebruikerscommissies door de betrokkenheid van onderzoekers en gebruikers over en weer te vergroten.
Kabinetsreactie	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34550-XIII-128.html

Evaluatie van het Nederlandse Ruimtevaartbeleid, 2012-2016

Bureau	Dialogic
Publicatiedatum	4 april 2018 (rapportdatum) - 22 mei 2018 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018Z09208&did=2018D29471
Doel en opzet	Het Nederlandse ruimtevaartbeleid ondersteunt wetenschappelijk ruimteonderzoek, draagt bij aan de ontwikkeling van de Nederlandse ruimtevaartsector, verzorgt de Nederlandse inzet in besluitvormende gremia van onder andere de EU en ESA en stimuleert maatschappelijke toepassingen van de ruimtevaart. Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) is eerstverantwoordelijke en coördineert het ruimtevaartbeleid.
Methode	Een kwalitatieve analyse (deskstudie, groepsinterviews, online survey).
Doeltreffendheid	De evaluatie onderstreept dat in 2012–2016 een geleidelijke transitie is ingezet om naast de zogenoemde upstream (raket- en satelliettechnologie) ook in te zetten op downstream en toepassingen (dataverwerking en toepassingen van satellietdata). De evaluatie noemt het bestaande Satellietdataportaal en de SBIR (instrument om private R&D voor publieke doelen te mobiliseren) als succesvolle instrumenten. De wetenschappelijke kwaliteit van ruimtevaartonderzoek wordt als goed beoordeeld en in sommige niches zelfs als uitstekend.
Doelmatigheid	Hoewel het lastig is om kwantitatief vast te stellen of de uitvoering van het beleid efficiënt is – er is sprake van een gevarieerd pakket van budgettair zeer aanzienlijke en soms juist overwegend kwalitatieve maatregelen voor een specifiek domein – lijken de uitvoeringskosten redelijk. Er moet hierbij wel worden opgemerkt dat (een deel van) de uitvoeringskosten van het Europese ruimtevaartbeleid via de begroting van de ESA en EU loopt. De totale maatschappelijke baten van de overheidsuitgaven aan ruimtevaart zijn niet hard en eenduidig vast te stellen. Dit komt met name omdat onduidelijk is wat de ontwikkelingen zouden zijn geweest als Nederland niet zou hebben geïnvesteerd in de ruimtevaart (counterfactual). Wel is in de studie aannemelijk gemaakt, onder andere door het inzichtelijk maken van de baten van enkele ruimtevaarttoepassingen, dat de baten de kosten overtreffen. De baten zijn economisch, strategisch en wetenschappelijk van aard.
Aanbevelingen	Aanbevelingen hebben betrekking op: <ul style="list-style-type: none">• het SMART en in onderlinge samenhang formuleren van de doelstellingen van het ruimtevaartbeleid;• het verbeteren van de toegankelijkheid en transparantie van het besluitvormingsproces ten aanzien van de Nederlandse ruimtevaartstrategie;• het vergroten van de synergie met de industrie;• het beter benutten van de rol van de overheid als (launching) customer;• het blijven inzetten op behoud en inbedding van ESTEC als belangrijke organisatie binnen het Nederlandse ruimtevaartcluster;• de doelmatigheid van het beleid, met als aanbevelingen:<ul style="list-style-type: none">- om aandacht te geven aan mogelijkheden om met stroomlijning van het instrumentarium de micro-doelmatigheid te verbeteren;- om eventueel additioneel budget te alloceren met een integrale ketenvisie, om daarmee de macro-doelmatigheid te bestendigen;• intensivering van interdepartementale samenwerking.
Kabinetsreactie	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2018Z09208&did=2018D29471

Verkenning naar de maatschappelijke kosten en baten van ruimtevaart en het ruimtevaartbeleid

Bureau	Dialogic en Decisio
Publicatiedatum	12 april 2016 (rapportdatum) - 25 november 2016 (TK)
Link	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-790846
Doel en opzet	Het Nederlandse ruimtevaartbeleid ondersteunt wetenschappelijk ruimteonderzoek, draagt bij aan de ontwikkeling van de Nederlandse ruimtevaartsector, verzorgt de Nederlandse inzet in besluitvormende gremia van onder andere de EU en ESA en stimuleert maatschappelijke toepassingen van de ruimtevaart. Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) is eerstverantwoordelijke en coördineert het ruimtevaartbeleid.
Methode	Het onderzoek is gebaseerd op desk research, een online survey onder ruimtevaartorganisaties in Nederland, een input-outputanalyse, interviews en een workshop met stakeholders.
Doeltreffendheid	De Nederlandse investeringen in de ruimtevaart hebben geleid tot een ruimtevaartcluster, een wetenschappelijke toppositie in het ruimteonderzoek en leveren een bijdrage aan politiek strategische doelstellingen. Tevens draagt het beleid bij aan de (in)directe werkgelegenheid. Dit komt door de vestiging van ESTEC, de inkooprelaties van de ruimtevaartbedrijven in Nederland, bestedingen van buitenlandse werknemers en bezoekers die als gevolg van de ruimtevaartactiviteiten naar Nederland zijn gekomen. De MKBA geeft aan dat niet goed vast te stellen is wat de consequenties zouden zijn geweest van het niet investeren door Nederland (het nul-alternatief). Van de met name politieke en wetenschappelijke baten die wel één op één te relateren zijn aan de ruimtevaartinvesteringen, is de omvang (in euro's uitgedrukt) niet goed vast te stellen.
Doelmatigheid	De onderzoekers achten het aannemelijk dat de gecombineerde economische, wetenschappelijke en politieke baten de kosten ruimschoots overtreffen. De economische, strategische en wetenschappelijke belangen zouden worden geschaad als Nederland zou besluiten om minder te investeren in ruimtevaart.
Aanbevelingen	Het rapport bevat een beschrijving van enkele centrale afwegingen voor het ruimtevaartbeleid. In de brief van de Minister van Economische Zaken waarmee het rapport aan de Tweede Kamer is aangeboden (Tweede Kamer, vergaderjaar 2016–2017, 24 446, nr. 60) zijn hier de volgende aanbevelingen uit afgeleid: <ul style="list-style-type: none">• Verhouding tussen bijdragen aan Europese ruimtevaartprogramma's en aan het nationaal flankerend beleid herzien.• Aandacht besteden aan de verhouding in het beleid gericht op de «upstream» sector en het beleid gericht op de «downstream» sector. Belemmerende regelgeving terugdringen.• Aandacht blijven houden voor de balans tussen aanbodsturing en vraagsturing in de ruimtevaart. Toepassingsmogelijkheden van ruimtevaart nadrukkelijker etaleren.• Zorgen dat bestaande sterktes/topposities behouden blijven.• Bewustzijn en expertise versterken over de toepassingsmogelijkheden van satellietdata bij andere departementen dan EZK.
Kabinetsreactie	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-24446-60.html

Evaluatie van Eureka/Eurostars, 2008-2012

Bureau	Panteia
Publicatiedatum	16 september 2014 (rapportdatum) - 6 november 2014 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2014Z19876&did=2014D40210
Doel en opzet	Het stimuleren van internationale technologische samenwerking en het stimuleren van uitgaven aan R&D. In de evaluatie zijn vijf instrumenten onderzocht: Eurostars, Eureka Individuele Projecten, Eureka Clusters, Joint Technology Initiatives (JTI's), Geïndustrialiseerde Landen en Opkomende Markten. Ze ondersteunen bedrijven en kennisinstellingen die met buitenlandse partijen samenwerken in projecten die gericht zijn op marktgericht technologisch onderzoek en technologische ontwikkeling, waarbij Eurostars sterk gericht is op hightech MKB-bedrijven. Geïndustrialiseerde Landen, Opkomende Markten en de JTI's zijn geen Eureka-regelingen. Ze kunnen worden beschouwd als complementair aan de Eureka-regelingen, met een vergelijkbaar karakter.
Methode	Een mix van kwantitatieve (regression discontinuity) en kwalitatieve analyses (diepte-interviews, telefonische enquête). De regression discontinuity-benadering leverde wisselende en moeilijk interpreteerbare uitkomsten op. Hierdoor ligt de nadruk op de resultaten van het kwalitatieve onderzoek.
Doeltreffendheid	De regelingen ondersteunen in Europees verband de excellente internationale R&D-samenwerkingsprojecten en dragen zo bij aan een aantrekkelijk klimaat voor innovatieve ondernemers ter verbetering van de Europese en de Nederlandse concurrentiekracht. De evaluatie toont dat het MKB-aandeel in de instrumenten hoog is. Door MKB-bedrijven te betrekken bij de omvangrijke cluster- en JTI-projecten, kunnen zij uitblinken in hun specifieke kwaliteiten en hoogwaardige werkgelegenheid genereren.
Doelmatigheid	De bedrijven zijn positief over de uitvoering door RVO.nl. De onderzoekers geven aan dat de administratieve lasten variëren van 0,6% van het subsidiebudget voor de Eureka-clusters tot 2,8% voor Eurostars. In 2009 waren de administratieve lasten voor Eurostars 4,9%. De afname van 2,1% is een signaal dat de voortdurende inspanningen in nationaal en internationaal verband om het aanvraagproces eenvoudiger te maken effectief zijn. Verder is er weinig vergelijkingsmateriaal beschikbaar voor de uitvoeringskosten van vergelijkbare financiële instrumenten.
Aanbevelingen	De evaluatie bevat geen aanbevelingen. Er zijn wel lessen op econometrisch terrein uit te trekken voor toekomstige evaluaties. Die zijn geformuleerd in de brief van de Minister van Economische Zaken waarmee de evaluatie is aangeboden aan de Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 21 501-07, nr. 1191).
Kabinetsreactie	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2014Z19876&did=2014D40210

Evaluatie van organisaties voor toegepast onderzoek (TO2) 2012-2015

Bureau	Een evaluatiecommissie (Commissie Schaaf) bijgestaan door drie sub-evaluatiecommissies en ondersteund door Technopolis en Dialogic
Publicatiedatum	Februari 2017 (rapportdatum) - 8 maart 2017 (TK)
Link	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2017Z03584&did=2017D07357
Doel en opzet	EZK verstrekt algemene structurele financiering aan de TO2-instellingen (bestaande uit TNO, ECN, Marin, Deltares, Wageningen Research en NLR). TO2-instellingen dragen zorg voor het ontwikkelen, toepassen en verspreiden van kennis ten behoeve van het oplossen van maatschappelijke vragen en bieden ondersteuning van overheidstaken en -beleid. Een deel van dit onderzoek valt onder de wettelijk verplichte taken (WOT). Daarnaast is hun taak het ontwikkelen, toepassen en verspreiden van kennis voor het versterken van de innovatiekracht en de concurrentiepositie van Nederland, in het bijzonder voor de topsectoren. Ten slotte beheren zij strategische onderzoeksfaciliteiten die in Nederland en deels ook internationaal uniek zijn.
Methode	In de evaluatie is gebruik gemaakt van diverse onderzoeksmethoden op basis van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens. De commissie heeft gewerkt volgens het protocol voor Evaluatie en Monitoring van het Toegepast Onderzoek (EMTO-protocol), dat het Rathenau Instituut in 2015 op verzoek van EZK heeft opgesteld voor de TO2-evaluatie. Dit protocol schrijft voor dat de TO2-instellingen worden beoordeeld op kwaliteit, impact en vitaliteit.
Doeltreffendheid	Uit het rapport van de evaluatiecommissie blijkt onder meer dat over de hele linie de kwaliteit en impact van het werk van de instellingen goed tot zeer goed is, en op onderdelen tot de wereldtop van het betreffende vakgebied behoort. Over de vitaliteit van de instellingen geeft de commissie een gemengd beeld, en uit daarbij zorgen over de teruggelopen structurele financiering van het Rijk bij deze instellingen.
Doelmatigheid	De evaluatiecommissie concludeert dat de publieke middelen die aan de TO2-instellingen ter beschikking worden gesteld, doelmatig worden ingezet. Zowel publieke als private gebruikers van de kennis van de TO2-instellingen geven aan tevreden te zijn. Deze bevindingen komen goed overeen met de jaarlijkse metingen van kennisbenutting en klanttevredenheid.
Aanbevelingen	De evaluatie heeft aanbevelingen voor zowel de overheid als de TO2-instellingen opgesteld. Hieronder staan de aanbevelingen die betrekking op de overheid hebben: <ul style="list-style-type: none">• Creëer voldoende focus en massa op de kennisgebieden waarin Nederland wil excelleren, en realiseer bijbehorende financiering.• Verstrek een duidelijke maatschappelijke innovatieopdracht aan de TO2-instellingen.• Zet bij de optimalisatie van de inrichting van de TO2-instellingen de op nationaal niveau gekozen kennisgebieden voorop en realiseer optimale aansluiting bij kennispartijen, markt en maatschappij.• Stimuleer samenwerking tussen TO2-instellingen en andere kennisspelers.• Creëer een level playing field voor de TO2-instellingen t.o.v. buitenlandse partijen.
Kabinetsreactie	https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32637-301.html

Appendix 4: Second opinion bij en externe validering van de notitie “Doeltreffendheid en doelmatigheid instrumenten bedrijvenbeleid: Een overzicht op basis van de meest recente evaluaties”²⁹

prof.dr. Carl Koopmans (VU)
26-2-2020

- De notitie beschrijft het bedrijvenbeleid als geheel en analyseert de afzonderlijke instrumenten van dit beleid. Daarna wordt kort ingegaan op de beleidsmix. Tot slot worden lessen voor de toekomst getrokken.

Bedrijvenbeleid als geheel

- De beschrijving van het bedrijvenbeleid als geheel geeft over het algemeen een helder beeld. Er wordt aangegeven hoe beleid, innovatie, R&D, economische groei en maatschappelijke opgaven samenhangen, en welke overheidsuitgaven zijn gemoeid met ondernemerschap en innovatie.
- De invulling van het ‘systeemperspectief’ en het ‘transitieperspectief’ is nog deels diffuus. Deze perspectieven worden in de notitie niet strak afgebakend. De wetenschappelijke literatuur geeft weinig houvast. Nader onderzoek op dit terrein is een belangrijke stap bij de aanbeveling van de notitie om een evaluatiestandaard met betrekking tot systeemevaluaties te ontwikkelen. Meer duidelijkheid kan bovendien bijdragen aan minder wrijving tussen vertegenwoordigers van resp. het marktperspectief en het systeem-/transitieperspectief. Aandachtspunten daarbij zijn:
 - Het systeemperspectief en het transitieperspectief gaan ervan uit dat het gewenst is dat het innovatiesysteem op een bepaalde manier functioneert (systeemperspectief) respectievelijk dat een ingrijpende verandering naar een nieuwe situatie nodig is (transitieperspectief). De in het systeemperspectief gewenste situatie is echter niet scherp gedefinieerd. Zonder een heldere norm is het moeilijk om de bijdragen van het beleid aan het bereiken van die norm te analyseren. Bij het transitieperspectief is de gewenste eindsituatie op hoofdlijnen bekend (bijvoorbeeld CO₂-arme productie), maar is het pad daarnaartoe nog onduidelijk.
 - De afbakening van het systeemperspectief en het transitieperspectief ten opzichte van het meer traditionele marktperspectief is niet helder. In het marktperspectief staan marktfalen en overheidsfalen centraal. In de notitie (p. 4) wordt gesteld dat het systeemperspectief een bredere kijk biedt dan het marktperspectief. Het is echter niet helder in hoeverre het marktfalen en overheidsfalen van het marktperspectief overlappen met de ‘onvolkomenheden’ van het systeemperspectief. Ook is niet helder op welke punten de gewenste verandering in het transitieperspectief meer inhoudt dan het oplossen van marktfalen en overheidsfalen³⁰.

Analyse van instrumenten

- De analyse van instrumenten is grondig uitgevoerd. De uitgevoerde beleidsevaluaties van bestaande instrumenten zijn samengevat in ‘factsheets’ (fiches). Daarin wordt in kaart gebracht hoe doeltreffend en doelmatig het beleid volgens de evaluaties was, en welke onderzoeksmethoden zijn toegepast. Daarnaast is geanalyseerd hoe stevig de uitspraken over doeltreffendheid zijn onderbouwd. Het uitgangspunt daarbij is het rapport van de commissie Theeuwes (“Durf te meten”), dat bij EZK en LNV al jarenlang dient als de standaard voor goede beleidsevaluaties. Er is een ‘effectladder’ gebruikt die laat zien hoe dicht de beleidsevaluaties bij deze standaard komen. Dit levert een over het algemeen goed beeld op van de conclusies van instrumentevaluaties en de ‘hardheid’ van die conclusies³¹.

²⁹ Versie 17-2-2020

³⁰ Weber en Rohracher (2012) presenteren een lijst van de verschillende soorten ‘failures’ in de drie perspectieven, maar zij geven niet aan waar deze ‘failures’ overlappen dan wel verschillend zijn. Weber, K.M., & Rohracher, H. (2012). Legitimizing research, technology and innovation policies for transformative change: Combining insights from innovation systems and multi-level perspective in a comprehensive ‘failures’ framework. *Research Policy*, 41(6), 1037-1047.

³¹ Bij enkele instrumenten lijkt de inschatting van de ‘hardheid’ van de evaluaties optimistisch te zijn. Zo wordt in de “Evaluatie NBTC 2016-2018” (p. 10) aangegeven dat de additionaliteit van het NBTC voor de meeste streefwaarden onduidelijk is; dit zou m.i. eerder wijzen op niveau 2 van de effectladder (“potentieel effectief”) dan op niveau 3 (“waarschijnlijk effectief”). In de MKBA van het ruimtevaartbeleid schrijven de onderzoekers

- Het totaalbeeld van de analyse van instrumenten is dat er veel bekend is, maar dat het nog beter kan. De conclusies ten aanzien van doeltreffendheid zijn bij ongeveer de helft van de evaluaties redelijk tot goed onderbouwd. De doelmatigheid is bij ongeveer een derde van de instrumenten redelijk tot goed in beeld. De notitie maakt aannemelijk dat beperkte informatie over doelmatigheid op veel beleidsterreinen speelt.

Beleidsmix

- De notitie gaat kort in op de beleidsmix, op basis van cijfers in Bijlage 2 over de mate waarin algemene doelen worden bereikt. De conclusie is dat het aannemelijk is dat de beleidsmix doeltreffend werkt.
- De gevonden verschillen in doeltreffendheid en doelmatigheid van instrumenten kunnen dienen als startpunt voor verdere optimalisatie van de beleidsmix. Als een instrument minder doeltreffend en/of minder doelmatig is (of als doeltreffendheid en doelmatigheid onduidelijk zijn), en het instrument niet essentieel is voor de integrale netwerkaanpak, kan worden overwogen om dit instrument te schrappen of het budget te verkleinen.

Lessen voor de toekomst

- De notitie schetst diverse stappen die kunnen helpen om tot (nog) betere evaluaties te komen, zoals investeren in (micro)data en economische modellen.
- Bij de les over micro-data en de data-infrastructuur zijn met name gegevens over een controlegroep of vergelijkingsgroep (niet door een beleidsinstrument beïnvloede bedrijven) van belang. Vaak moet deze groep bij een beleidsevaluatie achteraf worden geïdentificeerd, waarna veelal blijkt dat er (te) weinig gegevens over deze groep zijn. Het is aan te bevelen om al vanaf de invoering op aanpassing van een instrument een controlegroep of vergelijkingsgroep te identificeren en gegevens over deze groep te verzamelen.
- Een van de lessen is dat begeleidingscommissies sterker kunnen sturen op het trekken van duidelijke conclusies door onderzoeksbureaus, inclusief een aanduiding hoe hard deze conclusies zijn o.b.v. de effectladder. In aanvulling daarop zou al in de offertefase aan onderzoeksbureaus kunnen worden gevraagd hoe hard de conclusies zullen zijn. Hierbij kunnen zij aangeven hoe hoog de methoden die zij in de offerte voorstellen, scoren op de effectladder. Tijdens de uitvoering kan de begeleidingscommissie dan bevorderen dat deze toezegging wordt nagekomen.

(p. 85): "We achten het aannemelijk dat de baten de kosten overtreffen, maar kunnen dit niet hard maken." Ook dit wijst eerder op niveau 2 dan niveau 3.